

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Навчально науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського

Кафедра музичного мистецтва

«Допущений до захисту»

Завідувач кафедри

Оксана СТІХАР



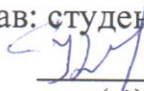
« 8 » грудня 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему:

Особливості інноваційного підходу до роботи з дитячим голосом
в сучасних умовах української школи

Виконав: студент 6861м групи

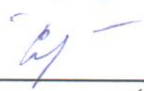


Знахаренко І. О.

(підпис)

Керівник роботи:

Завідувачка кафедрою музичного мистецтва,
д.п.н., професор



Оксана СТІХАР

(підпис)

Миколаїв – 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського

Кафедра Музичного мистецтва

Спеціальність 014.13 Середня освіта

(Мистецтво. Музичне мистецтво)

Освітня програма «Середня освіта

(Музичне мистецтво)»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

Оксана СТІХАР


(підпис)

«15» грудня 2025 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Студенту Знахаренко Івану Олександровичу

1. Тема роботи: «Особливості інноваційного підходу до роботи з дитячим голосом в сучасних умовах української школи».

Керівник роботи д.п.н., професор Стріхар О.І.

Затвердженні наказом ректора №1383-УЧ Від «26» листопада 2025 року

2. Термін подання роботи: до 10.12.2025 р.

3. Вихідні дані по роботі: фахова література, довідники з мистецтва, матеріали конференцій, репозитарій університету

4. Перелік питань, що належить до розробки (найменування розділів):

Розділ 1. Підрозділ 1.1. Психолого-педагогічні та фізіологічні особливості розвитку дитячого голосу;

Розділ 1. Підрозділ 1.2. Традиційні методики вокального навчання в українській та зарубіжній педагогічній практиці;

Розділ 1. Підрозділ 1.3. Сутність, принципи та класифікація інноваційних технологій у роботі з дитячим голосом, їх специфічні відмінності;

Розділ 2. Підрозділ 2.1. Організація, мета, етапи та методи проведення емпіричного дослідження;

Розділ 2. Підрозділ 2.2. Характеристика вибірки, опис інноваційних методик, використаних у педагогічному експерименті;

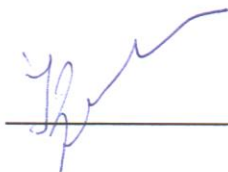
Розділ 2. Підрозділ 2.3. Аналіз результатів експерименту та оцінка ефективності інноваційного підходу до розвитку дитячого голосу.

5. Перелік презентаційних матеріалів виконаний в програмі Google-презентації

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

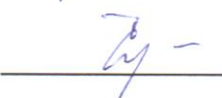
№	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1	Вивчення літературних джерел з предмету та об'єкту дослідження	Вересень 2024	Виконано
2	Складання розгорнутого плану магістерської роботи та ознайомлення керівника з планом кваліфікаційної роботи	Вересень 2024	Виконано
3	Написання підрозділу 1.1. Розділу 1. Психолого-педагогічні та фізіологічні особливості розвитку дитячого голосу	Листопад 2024	Виконано
4	Написання підрозділу 1.2. Розділу 1. Традиційні методики вокального навчання в українській та зарубіжній педагогічній практиці	Січень 2025	Виконано
5	Написання підрозділу 1.3. Розділу 1. Сутність, принципи та класифікація інноваційних технологій у роботі з дитячим голосом, їх специфічні відмінності	Березень 2025	Виконано
6	Написання підрозділу 2.1. Розділу 2. Організація, мета, етапи та методи проведення емпіричного дослідження	Травень 2025	Виконано
7	Написання підрозділу 2.2. Розділу 2. Характеристика вибірки, опис інноваційних методик, використаних у педагогічному експерименті	Червень 2025	Виконано
8	Написання підрозділу 2.3. Розділу 2. Аналіз результатів експерименту та оцінка ефективності інноваційного підходу до розвитку дитячого голосу	Вересень 2025	Виконано
9	Написання загальних висновків до магістерської роботи	Жовтень 2025	Виконано
10	Оформлення магістерської роботи	Листопад 2025	Виконано
11	Передача магістерської роботи рецензенту для рецензування	Грудень 2025	Виконано
10	Передача магістерської роботи науковому керівникові для написання відгуку	Грудень 2025	Виконано
11	Передзахист кваліфікаційної роботи	09.12.2025	Виконано
12	Захист кваліфікаційної роботи	26.12.2025	Виконано

Студент



Іван ЗНАХАРЕНКО

Керівник роботи



Оксана СТРИХАР

АНОТАЦІЯ

Знахаренко І.О. Особливості інноваційного підходу до роботи з дитячим голосом в сучасних умовах української школи. Кваліфікаційна робота зі спеціальності 014.13 «Середня освіта (Мистецтво. Музичне мистецтво)» освітньої програми «Середня освіта (Музичне мистецтво)». Миколаїв: НУК ім. адмірала Макарова. 2025. 73 сторінки.

Мета дослідження полягає у аналізі та обґрунтуванні особливостей інноваційного підходу до роботи з дитячим голосом у сучасних умовах української школи. Визначено теоретичні основи розвитку дитячого голосу та проаналізовано сучасні підходи до вокально-педагогічної роботи в закладах загальної середньої освіти., охарактеризовано інноваційні технології, що застосовуються у роботі з дитячим голосом, розкрито педагогічні умови ефективного впровадження інноваційних методів у навчальний процес, розроблено рекомендації щодо використання інноваційних підходів у вокально-педагогічній діяльності вчителів сучасної української школи.

Ключові слова: дитячий голос, інноваційні технології, педагогічні умови, вокально-педагогічна робота.

ANNOTATION

Znakharenko Ivan. Features of an innovative approach to working with children's voices in modern conditions of Ukrainian schools. Qualification work in the specialty 014.13 "Secondary education (Art. Musical art)" of the educational program "Secondary education (Musical art)". Mykolaiv: Admiral Makarov National University. 2025. 73 pages.

The purpose of the study is to analyze and substantiate the features of an innovative approach to working with children's voices in modern conditions of Ukrainian schools. The theoretical foundations of the development of children's voices are determined and modern approaches to vocal and pedagogical work in secondary education institutions are analyzed., innovative technologies used in working with children's voices are characterized, pedagogical conditions for the effective implementation of innovative methods in the educational process are revealed, recommendations are developed for the use of innovative approaches in the vocal and pedagogical activities of teachers of modern Ukrainian schools.

Keywords: children's voice, innovative technologies, pedagogical conditions, vocal and pedagogical work.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО РОБОТИ З ДИТЯЧИМ ГОЛОСОМ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ	8
1.1. Психолого-педагогічні та фізіологічні особливості розвитку дитячого голосу	8
1.2. Традиційні методики вокального навчання в українській та зарубіжній педагогічній практиці	16
1.3. Сутність, принципи та класифікація інноваційних технологій у роботі з дитячим голосом, їх специфічні відмінності	22
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО РОБОТИ З ДИТЯЧИМ ГОЛОСОМ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ	31
2.1. Організація, мета, етапи та методи проведення емпіричного дослідження	31
2.2. Характеристика вибірки, опис інноваційних методик, використаних у педагогічному експерименті	35
2.3. Аналіз результатів експерименту та оцінка ефективності інноваційного підходу до розвитку дитячого голосу	43
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ІНТЕГРАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МЕТОДИК РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО ГОЛОСУ У АКТУАЛЬНІ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ	56
3.1. Використання цифрових інструментів, інтерактивних платформ та мультимедійних засобів у вокальному навчанні	56
3.2. Інтеграція елементів музикотерапії, дихальних і тілесно-орієнтованих технік у роботі з голосом дітей	59
3.3. Педагогічні умови впровадження інноваційних підходів у навчальну діяльність учнів закладів загальної середньої освіти	63
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	72

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена зростаючими вимогами до якості музичної освіти в сучасній українській школі та необхідністю забезпечення збереження й розвитку дитячого голосу в умовах підвищених навчальних і психоемоційних навантажень. Дитячий голос є надзвичайно вразливим, а неправильні педагогічні підходи, відсутність систематичної роботи з диханням, фонацією та тілесною свободою можуть призвести до перевтоми голосового апарату, формування шкідливих звичок та стійких порушень звукоутворення. Сучасні виклики – цифровізація навчального процесу, зміна комунікативних моделей, збільшення стресових факторів у дітей – посилюють потребу в інноваційних та здоров'язбережувальних технологіях вокально-педагогічної роботи.

Вагомим є й те, що традиційні методи розвитку дитячого голосу не завжди відповідають сучасним науковим уявленням про взаємозв'язок дихання, тілесності, психоемоційного стану та голосової функції. Інноваційні підходи, зокрема музикотерапевтичні, дихальні та тілесно-орієнтовані техніки, довели свою ефективність у практиці роботи з дітьми різного віку й потребують систематизації та адаптації до умов української загальної середньої освіти. Особливої значущості проблема набуває з огляду на потребу формування у школярів здорового голосоведення, розвитку творчого потенціалу та створення безпечного освітнього середовища, у якому дитина може вільно й природно користуватися голосом.

У контексті реформування освіти, орієнтації на компетентнісний підхід і необхідності впровадження технологій, що підтримують психофізіологічне здоров'я учнів, розроблення й наукове обґрунтування інноваційних підходів до роботи з дитячим голосом набуває особливої важливості. Це визначає актуальність обраної теми та підтверджує потребу її ґрунтовного дослідження.

Мета дослідження – проаналізувати та обґрунтувати особливості інноваційного підходу до роботи з дитячим голосом у сучасних умовах української школи.

Завдання дослідження:

- визначити теоретичні основи розвитку дитячого голосу та проаналізувати сучасні підходи до вокально-педагогічної роботи в закладах загальної середньої освіти.
- схарактеризувати інноваційні технології, що застосовуються у роботі з дитячим голосом, зокрема музикотерапевтичні, дихальні та тілесно-орієнтовані техніки.
- розкрити педагогічні умови ефективного впровадження інноваційних методів у навчальний процес.
- встановити практичні можливості застосування інноваційних технік у роботі з дітьми та їх вплив на якість голосового розвитку.
- сформулювати рекомендації щодо використання інноваційних підходів у вокально-педагогічній діяльності вчителів сучасної української школи.

Об'єкт дослідження – процес розвитку та формування дитячого голосу в умовах сучасної української школи.

Предмет дослідження – інноваційні підходи, технології та педагогічні умови роботи з дитячим голосом, що забезпечують його природний, здоровий і ефективний розвиток у шкільному освітньому середовищі.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО РОБОТИ З ДИТЯЧИМ ГОЛОСОМ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

1.1. Психолого-педагогічні та фізіологічні особливості розвитку дитячого голосу

Голосовий апарат включає дихальний апарат, гортань із голосовими зв'язками, резонаторні системи (глотка, ротова й носова порожнини) і артикуляційний апарат – усі ці компоненти взаємодіють у процесі фонації. За даними досліджень, на момент народження гортань дитини відносно високо розташована, а голосові зв'язки короткі й тонкі.

У дослідженні «Effect of sex hormones on human voice physiology» встановлено, що на початку дитинства гортань має приблизно одну третину розміру дорослої.

У дошкільному позашкільному віці (наприклад, до 6–10 років) спостерігається поступове опускання гортані в шийній ділянці, подовження голосових зв'язок і збільшення резонаторних порожнин, що призводить до зниження основної частоти (F_0) голосу та зміни тембру – голос стає більш звучним і менш «дитячим».

Більш точно: в роботі «Genetics and voice production in childhood and adolescence» наведено, що у віці 16 років у хлопців довжина голосових зв'язок досягає 18–24 мм, у дівчат – 15–20 мм.

Період статевого дозрівання (приблизно 11–14 років і пізніше) характеризується значними морфофункціональними змінами: у хлопців під впливом тестостерону гортань швидко росте, голосові зв'язки потовщуються й подовжуються, глотка та інші резонаторні порожнини збільшуються – усе це спричинює зниження базової частоти голосу приблизно на одну октаву.

У дівчат зміни менш виражені – падіння F_0 становить лише кілька півтонів. Функціонально це виражається в трьох фазах голосової мутації: – премутаційна (голос стає нестабільним, можливі коливання висоти й тембру), –

мунутативна (інтенсивні зміни інтонації, може з'являтися «ламання» голосу), постмутаційна (стабілізація тембру, формування індивідуального дорослого голосу).

Для педагогічної практики важливо враховувати, що в зазначені вікові періоди змінюються не лише анатомічні параметри (довжина та товщина зв'язок, опускання гортані, об'єм резонаторів), але й їх функціональна взаємодія: змінюється співвідношення між аеродинамічною силою повітряного потоку, субглотальним тиском і масою зв'язок, що впливає на тембр, діапазон і силу голосу.

Для наочності на рис.1 наведемо фізіологічні можливості робочого діапазону дітей різного віку.

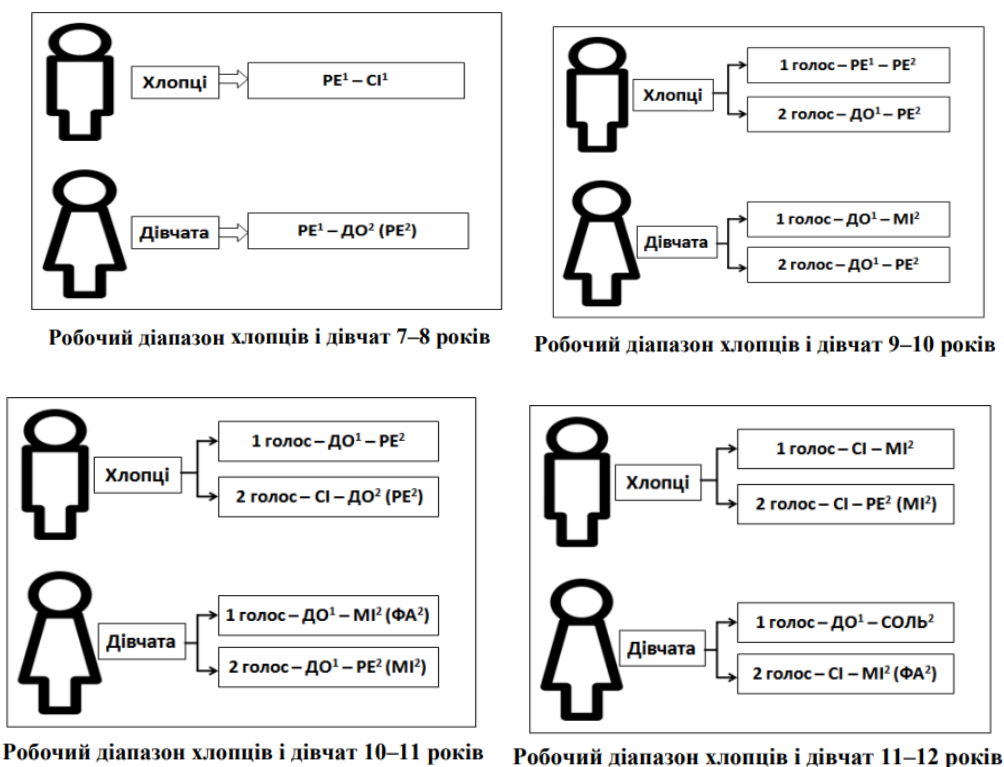


Рисунок 1. Робочий діапазон голосу дітей

Емоційна компетентність дитини, зокрема здатність розпізнавати власні і чужі емоції, регулювати емоційні реакції та адекватно виражати їх, є важливим ресурсом для формування вокальної культури. Дослідження Carolyn Saarni вказують, що розвиток емоційної компетентності у дитинстві забезпечує базовий рівень індивідуальної здатності до саморегуляції і виразності (Saarni, 2000) (табл. 1) [22, с.87].

Таблиця 1

Взаємозв'язок психологічних факторів і параметрів голосового розвитку дітей
(узагальнено за сучасними дослідженнями)

№	Психологічний фактор	Основний прояв у поведінці дитини	Встановлений вплив на параметри голосу / вокальні здібності	Джерело (автор, рік, установа)
1	Емоційна регуляція	Контроль емоційних реакцій, здатність до заспокоєння після стресу	Підвищення стабільності фонації, зменшення тремору голосу, покращення тривалості звуковидобування	Saarni C. (2000), <i>Development of Emotional Competence</i> , New York University
2	Самооцінка	Оцінювання власних здібностей, впевненість у виступі	Позитивна самооцінка підвищує стійкість до сценічного хвилювання, покращує контроль дихання та висотності	Welch G. F., Baxter H. (2025), <i>Frontiers in Psychology</i> , UCL Institute of Education
3	Мотиваційна сфера	Спрямованість на досягнення, інтерес до співу, відчуття радості від виконання	Висока мотивація корелює зі збільшенням вокального діапазону й динамічного контролю	Poulain T. et al. (2020), <i>Journal of Voice</i> , Leipzig University
4	Психоемоційний стан	Рівень тривожності, наявність страху сцени, напруга у виступах	Підвищена тривожність призводить до м'язового затиску гортані, гіперфункціональної дисфонії	Švec J. G., Sundberg J. (2018), <i>Journal of Voice</i> , Palacký University Olomouc
5	Соціальна підтримка у груповому співі	Наявність позитивних взаємин у хорі, почуття приналежності	Формує довіру до власного голосу, стимулює емоційну виразність і ритмічну координацію	Ilari B. (2019), <i>Music Education Research</i> , McGill University
6	Рефлексія та усвідомлення голосу	Здатність аналізувати свій голос і відчуття під час співу	Підвищує точність інтонації, формує звичку до самокорекції вокальних помилок	Juslin P. N. (2021), <i>Psychology of Music and Emotion</i> , Uppsala University

У контексті голосоутворення це означає, що дитина, яка володіє навичками емоційної саморегуляції, легше адаптується до вокального навантаження, менш схильна до внутрішнього напруження і страху виступу, що позитивно впливає на

якість фонації.

Самооцінка – оцінка дитиною власних вокальних можливостей, музичних здібностей і власного голосу – виступає важливим психологічним ресурсом. Дослідження показують: низька самооцінка асоціюється з униканням вокальної активності, збільшенням переживань і погіршенням техніки голосу. Наприклад, в експерименті Graham F. Welch і Hazel Baxter (2025) науковців із Institute of Education, University College London встановлено, що спільне співання у дітей віком 5–7 років покращувало показники вокального розвитку, а також підтримувало їхню самооцінку і суб’єктивне відчуття добробуту – хоча кореляція між вокалом і самооцінкою виявилась статистично незначущою, діти з хорошим вокальним досвідом повідомляли про підвищення впевненості.

Мотивація та психоемоційний стан дитини визначають ступінь її залученості у вокальну діяльність, регулярності і якості виконання вправ, ставлення до виклику (наприклад, участі у виступах). Дослідження Т. Poulain і співавт. (2020) виявили, що параметри мови дітей (інтенсивність, частота) мають значні асоціації з рисами особистості, включно з рівнем соціальної активності та самовпевненості, що опосередковано вказує на роль мотиваційно-емоційного контексту у вокальному розвитку.

Підтверджено, що діти, які беруть участь у хорових чи ансамблевих вокальних заняттях, мають кращу емоційну адаптацію і нижчий рівень тривожності порівняно з тими, хто займається сольним співом без групової підтримки.

У контексті шкільної вокальної педагогіки слід враховувати, що стресові психоемоційні стани (виступи перед аудиторією, оцінювання, порівняння з ровесниками) можуть призводити до дисфоній, зниженої голосової витривалості, порушень артикулювання. Вихід із цього полягає у створенні педагогічно безпечного середовища, моделі підтримки і розвитку мотивації: індивідуальна похвала, позитивне зворотне оцінювання, групова діяльність, що підсилює самооцінку.

Скомпонуємо всі, і фізичні і психологічні перешкоди формування голосу

на схемі в рис.2.

	Органічні порушення			
Медичний аспект	Центральні	Периферичні		
	Псевдобульбарний параліч	Патологоанатомічні зміни в гортані	Патологоанатомічні зміни в Надставній трубі	Зниження слуху
Логопедичний аспект	Афонія, дисфонія при анартрії, дизартрії	Афонія, дисфонія	Ринолалія, ринофонія	Дисфонія, ринофонія
Психологічний аспект	Зниження комунікативної функції мови, порушення емоційно-вольової сфери			

Рисунок 2. Основні порушення голосу у дітей і підлітків

Далі перейдемо до педагогічних складових. На жаль, дуже часто вчителі музики не знайомі з акустичними властивостями вокального мовлення, з природою дитячого і підліткового голосу, через що звучання дитячих голосів є слабким, що пов'язане з їх віком. Таке звучання часто не задовольняє вчителя, і він вимагає, щоб учень (учениця) співав голосніше. Неправильно спрямована вимогливість, вимогливість без меж, так само як і неухважність, безконтрольність, призводять до помилок, які важко потім виправляти і які породжують недоліки звукоутворення [26, с.98].

Відтак є необхідність визначити основні недоліки звукоутворення (рис. 3).



Рис. 3. Поширені недоліки звукоутворення у дітей

Форсування є запеклим ворогом вокального розвитку незміцнілого дитячого голосу, яке призводить до втрати вокальних здібностей, особливо в

післямутаційний період.

Практикою встановлено, що значно швидше і безболісно відбувається перебудова голосу у тих підлітків, які до початку мутації вже мають правильні вокальні навички і вміння співати легким, світлим та близьким звуком. І, навпаки, наявність шкідливих звичок форсування звуку, крикливого і напруженого співу часто приводить до важкого і болісного, тривалого за часом проходження мутації.

Перший етап, домутаційний, це - орієнтовно, 10 – 12 років, тобто, ІУ – УІ класи навчання у школі. До цього періоду діти співають вираженою фальцетною манерою голосотворення.

Другий етап, власне мутаційний, характерний для 13 – 14 років, іноді, вже з 12 років, що відповідає УІ – УІІІ класам загальноосвітньої школи, коли найбільш відчутними є болісний дискомфорт в роботі голосового апарату і різке скорочення діапазону голосу, осиплість та хрипота, що унеможливають якісний спів і створюють певні психологічні «гальма».

Третій етап, постмутаційний, період дозрівання голосового апарату, полягає в бережливому ставленні вчителя до голосового апарату школяра і його вокальних можливостей. В цей період можуть ще мати місце залишкові явища мутації, які іноді утримуються аж до 19 років, тому робота з голосом вимагатиме від вчителя чи керівника вокально-хорового колективу розуміння і терпеливості. Важливим фактором вокально-виховної роботи в цей час є розвиток усвідомлення учнем творчих завдань, формування так званого інтелектуального співу і розуміння ним фізіолого-психологічних особливостей організму в період його становлення. Навчально-виховна робота в цей період вимагає налагодження відповідного психологічного клімату в учнівському середовищі, серйозного ставлення до співу. Вокальні твори повинні відповідати віковим можливостям голосового апарату, а саме: теситурним умовам, тобто, базуватися на робочому діапазоні голосу співака без використання крайніх, як верхніх, так і нижніх нот, дотримуватися правил охорони і гігієни голосу та вокального режиму, профілактики голосу - вимог, які стосуються не тільки безпосередньо навчання, а й повсякденного життя, спілкування, манери поведінки тощо.

Вокальна робота з учнями, практично, мало чим відрізняється від розвитку дорослих голосів. Вона повинна передовсім враховувати психологію дитини і відповідати віковому цензу та фізіологічним можливостям голосового апарату юних співаків. Зважаючи на музичні захоплення і схильність дітей до наслідування співу своїх кумирів, серед контингенту школярів є чимало учнів з уже «наспіваною» альтовою манерою голосоведення, які тільки в процесі занять починають засвоювати легку і чітку подачу звуку, високе фальцетне звучання, близький характер звукоутворення. В процесі правильної роботи такі діти досить швидко опановують вірну техніку звукоутворення, яка стосується навичок збалансованого дихання (без перебору кількості набраного повітря і підняття плечей та конвульсивних рухів грудей), активної роботи гладких м'язів живота і діафрагми та розпруженої, вільної роботи гортані з чіткою виразною дикцією. Примарне звучання (примарна зона містить найбільш природне і невимушене звучання голосу) є основним у вихованні дитячих голосів і необхідною умовою початкової роботи з голосом. Примарні звуки у дітей відшукуються значно простіше, ніж у дорослих, оскільки вони завжди відповідають мовному діапазону голосу (у дорослих вони розміщені вище) і розміщені, орієнтовно, в середній ділянці діапазону. Примарне звучання найкраще виявляється при т и х о м у співі, яке відповідає природному тембральному забарвленню, що і становить першочергове завдання вчителя музики [19, с.124].

В роботі з дітьми, як показує практика, необхідно акцентувати увагу вчителя на негативних особливостях індивідуального характеру, що має місце в голосі дитини: шумливий, громіздкий чи конвульсивний вдих з підняттям плечей; придихова , або надто тверда атака звуку (так звана «каркаюча»); швидке спадання грудей при співі; затиснена щелепа і невиразна артикуляція; напружений язик; гнусавість; горлове звучання; форсування, осиплість, вади мовлення тощо. Тому організаційна частина початкових занять повинна ґрунтуватися на висвітленні вчителем попередніх умов культури голосоведення - з опанування правильною співацькою поставою (голови і тіла), активною, але м'якою атакою звуку (без «в'їздів» і сторонніх призвуків), чіткою роботою

артикуляційних органів (губ, язика, ротоглотки, щелепи), віднайдення високого резонування голосу і близького яскравого звучання. Все це вимагає чіткого контролю як з боку вчителя, так і самого співака, який повинен володіти вокально-моторним слухом (музично-вокальним слухом) для комплексного сприйняття звучання свого голосу і формування уміння аналізувати якісні параметри своїх співацьких можливостей та їх удосконалювати [12, с.103].

Підсумуємо даний параграф. Збереження дитячого голосу є пріоритетним завданням вокальної педагогіки, адже голосовий апарат школяра надзвичайно чутливий до перевантаження. За даними досліджень Л. С. Дмитрієвої (2021) та

Н. Larrouy-Maestri (2018), надмірна інтенсивність співу без урахування вікових можливостей може спричинити функціональні порушення – фонастенію, дисфонію, втрату тембрової чистоти. Тому ефективно навчання має ґрунтуватися на щадному режимі голосового навантаження, який передбачає оптимальне співвідношення часу занять і відпочинку, поступове збільшення тривалості фонації та контроль гучності звучання (табл.2).

Таблиця 2

Педагогічні умови збереження і розвитку дитячого голосу

№	Педагогічна умова	Практична реалізація в освітньому процесі	Очікуваний результат
1	Щадний режим голосового навантаження	Поступове збільшення тривалості занять; уникнення форсованого співу; чергування фонації та відпочинку	Профілактика перевтоми голосових зв'язок, збереження тембрової чистоти
2	Індивідуальний підхід до розвитку голосу	Диференціація вправ за віком, типом голосу, рівнем підготовки; персональні рекомендації	Оптимізація голосового розвитку, зниження ризику гіперфункціональних порушень
3	Розвиток музичного слуху	Використання інтерактивних програм і сольфеджіо-вправ; інтонування у межах зручного діапазону	Формування точності інтонації, економне використання голосового ресурсу
4	Педагогічна підтримка та позитивний емоційний клімат	Безоцінкове спілкування, доброзичлива атмосфера, позитивне підкріплення	Підвищення впевненості, зменшення тривожності, стабільність голосу

Важливим педагогічним принципом виступає індивідуальний підхід, який враховує вік, тип голосу, психофізіологічні особливості та темп розвитку кожної дитини. Дослідження S. Welch (2020, Institute of Education, UCL) підтверджує, що персоналізовані методики вокальної освіти знижують ризики перенапруження гортані на 30 %. Не менш значущим є розвиток музичного слуху, адже точне інтонування зменшує голосове навантаження і сприяє формуванню стабільної фонації [17, с.40].

У педагогічній практиці доцільно поєднувати вокальні вправи з дихальними і артикуляційними тренуваннями, впроваджувати елементи логопедичної та музикотерапевтичної корекції, більш детально розглянемо це в наступному параграфі.

1.2. Традиційні методики вокального навчання в українській та зарубіжній педагогічній практиці

Українська школа вокального навчання сформувалась на перетині академічних європейських практик і потужної хорово-фольклорної традиції, де провідною є ідея природності звукоутворення, вокально-мовленнєвої опори та розвитку інтонування через хорове музикування. Фундамент задав Микола Лисенко (1842–1912), чия педагогічна і композиторська діяльність систематизувала роботу з народнопісенним матеріалом і хором; у подальшому канон українського хорового звучання поглибили Микола Леонтович, Кирило Стеценко, Олександр Кошиць, Станіслав Людкевич, Пилип Козицький – їхня спадщина закріпила пріоритет точності інтонації, дикції та ансамблевої злагодженості як бази вокальної освіти дітей (табл.3) [4, с.13].

Відомий кейс «Щедрика» Леонтовича і світової рецепції «Carol of the Bells» через гастролі Української республіканської капели Кошиця у 1919–1924 рр. демонструє методичну ефективність поєднання народного мелосу, хорової техніки й академічної школи як експортованої моделі вокальної педагогіки.

Таблиця 3

Методичні орієнтири української школи вокального навчання

№	Методичний принцип	Конкретні прояви в українській педагогічній практиці	Очікуваний результат / ефект
1	Природність звукоутворення	Використання мовленнєвої опори, легке дихання, уникання форсування звуку	Формування м'якої атаки, стабільного тембру, профілактика перевантаження
2	Єдність народного й академічного начала	Вивчення народних пісень у професійних аранжуваннях, розвиток мелодичного слуху через фольклор	Виховання національного тембрового ідеалу, збагачення інтонаційного запасу
3	Ансамблеве навчання як основа дитячого вокалу	Хорові заняття у школах, ансамблеве співання, колективна робота над інтонацією	Координація слуху й голосу, розвиток ритму та колективної відповідальності
4	Індивідуально-технічна робота над голосом	Персональні вправи для розвитку дихання, дикції, діапазону	Удосконалення технічної майстерності, виразності мовлення
5	Культурна автентичність репертуару	Використання українського пісенного матеріалу в навчанні	Формування національної ідентичності та художнього смаку

У другій половині ХХ ст. інституційним осердям методики стала Київська консерваторія (нині – НМАУ), де Іван Паторжинський поєднав принцип «співай так легко, як говориш» з комплексним вихованням співака; серед його учнів – Дмитро Гнатюк, Андрій Кікоть, Євген Червонюк, що закріпило лінію природного фонаційного механізму, опори на мовленнєву артикуляцію й виразність тексту.

В українській традиції дитяче вокальне навчання спирається на хорову педагогіку як базовий інструмент розвитку слуху, ритму й ансамблю; репертуарну і методичну рамку підтримують провідні колективи на кшталт Національного заслуженого академічного народного хору ім. Г. Верьовки (заснований 1943 р.), що інституціоналізував роботу з народним матеріалом і сценічною манерою, релевантною для шкільного співу [9, с.51].

Водночас інтеграція *bel canto* здійснювалася через педагогічні практики Соломії Крушельницької, яка, адаптуючи італійську школу, поєднала опорне дихання, резонаторну свободу та мовну виразність – цей синтез став орієнтиром для підготовки молодих співаків і методичних підходів у закладах освіти.

Релігійно-хорова традиція (кліросні та партесні практики) забезпечила стабільну технологію ансамблевого співу, що в освітньому контексті трансформувалася у систематичне тренування інтонації, дикції та строю.

Структурно українська школа для дітей спирається на триєдність принципів: природність фонації й мовленнєвої опори; колективне інтонування як метод розвитку слуху і ритму; репертуарно-культурну вкоріненість у фольклорі з академічною обробкою. Така конфігурація пояснює стійкість результатів у дитячих і юнацьких хорах та їхню конкурентоздатність у подальшому академічному навчанні [16, с.211].

Методика Orff-Schulwerk (заснована Карлом Орфом та Гунільд Кітман) створена у 1920-х роках й передбачає інтегровану роботу з музикою через спів, ритмічні рухи, драму, інструментальний гру: у центрі – дитячий досвід через *imitation, exploration, improvisation, composition*.

У контексті роботи з дитячим голосом цей підхід стимулює участь у групових вокально-ритмічних іграх, вокально-інструментальних ансамблях, підсилюючи вокальну (співочу) діяльність як частину рухової та музичної експресії.

Методика Кодая зосереджена на вихованні музичної грамотності через спів; основоположник Кодай вважав, що спів – фундамент музичної освіти, і використовував народнопісенний матеріал, рухові вправи, сольфеджіо (руки-знаки Курвена) як основу.

У застосуванні до дитячого вокалу це означає систематичне введення співу як первинної вокальної діяльності, розвиток інтонації, слуху, музичної дикції через пісню.

Методика Далькроза (Еміль Жак-Далькроз) фокусується на *eurhythmics* – тілесному відчутті ритму, імпрровізації, сольфеджіо, вокалу і руху як єдиному процесу: музика «відчувається тілом».

У вокальній педагогіці це дозволяє розвивати зв'язок між диханням, тілесною опорою та фонацією, робити спів більш природним і координаційно-оптимізованим.

Методика Сузукі (Шінічі Сузукі) – «метод мови матері» в музичній освіті: кожна дитина може опанувати музику, якщо створено сприятливе середовище, ранній початок, участь батьків.

Хоча метод суміжно стосується в основному інструментальної підготовки, принципи «слухання перед словами», «створення середовища підтримки», «ранній розвиток» застосовні й до дитячого вокалу – наприклад, формування звичок фонації, слухового сприйняття голосу, участі батьків у вокальному розвитку.

Усі зазначені методики демонструють спільні ознаки: активну участь дітей, інтенсивний розвиток слуху й інтонації, використання народного або доступного матеріалу, поетапне введення навичок.

Спільні риси української школи вокального навчання та зарубіжних методик: обидві системи орієнтовані на розвиток слуху й інтонування через спів, використовують народнопісенний матеріал як основу, колективну форму роботи (хор, ансамбль) і рухові/ритмічні елементи (наприклад, у рамці Далькроза чи Orff-школи). Водночас українські традиції підкреслюють збереження національного тембру, специфіки української мови і дикції, традицій народного співу, що не завжди акцентовано у західноєвропейських методиках (табл.4).

Суттєві відмінності: зарубіжні методики часто акцентують комплексне інтегрування руху-музики (Далькроз, Orff), індивідуальний і ранній старт навчання (Сузукі) та систематичне введення музичної грамотності через голос (Кодай) у чітких структурованих серіях. Українська школа більше спирається на хорову традицію, педагогіку масового співу, колективну вокальну практику, меншою мірою – на індивідуальні градації або рухову компоненти.

Згодом вітчизняні та зарубіжні практики сплелися і видали підхід тезово наведений далі. Окремо наведемо пам'ятку котрої під час розвитку голосу має дотримуватись кожен педагог (рис.4). Щоб розвивати і виховувати дитячі голоси, учителю необхідно знати співацькі можливості школярів. Так, у шестирічній дитини вони не дуже великі. Це обумовлено тим, що її співацький апарат ще не сформований. Діапазон, у якому найкраще звучить голос першокласника: мі 1 –

соль 1, фа 1 – ля 1. Тому для матеріалу до співу на перших заняттях використовуються нескладні, досить обмежені за діапазоном, проте яскраві за образним змістом мініатюри. (Діапазон пісень має бути 3–4 звуки: охоплювати I – III, III – V (стійкі) ступені.) [8, с.173].

Таблиця 4

Порівняльний аналіз традиційних методик вокального навчання дітей
(українська та зарубіжні школи)

Критерій порівняння	Українська школа вокального навчання	Метод Орфа	Метод Кодая	Метод Далькроза	Метод Сузукі
Основна педагогічна ідея	Природність звукоутворення, зв'язок із народною піснею, колективне хорове навчання	Інтеграція співу, руху, гри, імпровізації	Формування музичного слуху через спів і народні пісні	Розвиток ритмічного і тілесного відчуття музики	Музичне виховання як опанування “мови” через слухання і повторення
Провідні засоби навчання	Народнопісенний матеріал, хорові вправи, сольфеджіо, дикція	Ритмічні ігри, інструменти Орфа, ансамблеве музикування	Ручні знаки Курвена, сольфеджіо, спів акапелльно	Евритмія, рухові вправи, вокальна імпровізація	Слухання записів, наслідування, повторення, участь батьків
Роль колективної діяльності	Провідна (дитячий хор, ансамбль)	Висока – групові заняття, колективна імпровізація	Висока – спів у групах, хорова практика	Групові ритмічні вправи з вокальними елементами	Помірна – спільні заняття дітей і батьків
Ставлення до музичного руху	Використовується обмежено (жести, елементи ритміки)	Центральний елемент методики	Використовується як допоміжний засіб	Основний дидактичний інструмент	Опосередковане – через природні рухи тіла
Робота з голосом	Формування природної фонації, розвиток діапазону, дикції	Розвиток голосу через спів-рух-ритм	Точність інтонації, слуховий контроль	Зв'язок дихання, тіла і звуку	Розвиток слуху і артикуляції через наслідування
Початок навчання	Молодший шкільний вік (6–7 р.)	Дошкільний вік (4–5 р.)	Дошкільний вік (5 р.)	Дошкільний або молодший вік	Дуже ранній (3–4 р.)
Культурна основа	Український народний мелос, академічна хорова традиція	Західноєвропейський фольклор, дитячий фольклор	Угорський фольклор	Французька ритмічна школа	Японська сімейно-культурна традиція
Переваги	Формує інтонаційну точність, вокальну дисципліну, художній смак	Розвиває творчу ініціативу, емоційність	Виховує музичну грамотність і слух	Сприяє координації, природному диханню	Підсилює мотивацію, емоційний зв'язок, ранній розвиток
Обмеження	Менше уваги до руху, індивідуальних стратегій	Потребує спеціального обладнання	Вимагає системної підготовки педагогів	Складна для масового впровадження	Обмежене використання для групового співу

Поступово діапазон пісенних мініатюр має розширюватися. У роботу можна включати пісні, поспівки, побудовані на звуках тонічного три звука, окремих фрагментах ладу, в основі яких лежать складніші інтервальні співвідношення. У кожній пісні першокласники засвоюватимуть звуковисотний рух мелодії за допомогою рухових, наочних прийомів, що сприятиме координації слуху і голосу, точному відтворенню звуків за висотою.



Рисунок 4. Принципи особистісно-орієнтовного навчання розвитку голосу

У другокласників найприродніше голос звучить у діапазоні мі 1 – сі 1. Цей діапазон є слухним перш за все для слухового сприйняття. У той же час він визначається можливостями голосових складок, які ще досить тонкі й короткі. Тому під час занять слід домагатися ненапруженого, легкого і світлого звучання. Розвиток цих якостей реко-мендується саме в діапазоні мі 1 – сі 1. Потім поступово потрібно по-ширювати їх на більш широкий діапазон. Наприкінці другого року навчання середина співацького діапазону учнів укріплюється і вдоско-налюється, забарвлення звука стає різноманітним залежно від харак-теру і змісту пісні. Звучання голосу вирівнюється в діапазоні ре 1 – ре 2. У деяких дітей можна зустріти навіть звуки малої октави (сі, ля), але вони, як правило, звучать неяскраво і напружено. У деяких дітей з'являється яскраве мі 2 [15, с.157].

З третього року навчання звучання голосу вирівнюється по всьому діапазону до 1 – ре 2 (мі2). Сила голосу дітей 7–10 років не має широкої амплітуди. Для них найтипівішим буде використання по-мірних динамічних відтінків *mp*, *mf*. Проте емоційний відгук, властивий дітям, дає можливість домагатися виразності й яскравості виконання. Безперечно, не впродовж всього діапазону можливе використання всієї палітри динамічних барв, властивих голосам школярів. Так, великої шкоди може завдати вимога насиченого звучання на нижніх звуках діапазону і тихого – на верхніх. Найкращі якості голосу виявляються на середніх звуках співацького діапазону, які є найзручнішими для співаків. Часте використання у творі низьких і високих звуків діапазону говорить про незручну теситуру. Тому при визначенні репертуару вчителю важливо враховувати ці положення [3, с.184].

У молодших учнів відбувається становлення характерних властивостей співацького голосу. Тому тембри дитячих голосів мають постійно бути в центрі вчительської уваги. У дітей даного віку тембр нерівний, особливо під час співу голосних звуків. У зв'язку з цим необхідно домагатися більш рівного їх звучання на всіх звуках діапазону. Суттєве значення в процесі розвитку дитячого голосу має атака звука (тверда, м'яка). Вміле використання її у вокальній роботі позитивно впливає на тембр, допомагає позбавитися таких шкідливих явищ, як зажатість голосу, носовий призвук та ін.

1.3. Сутність, принципи та класифікація інноваційних технологій у роботі з дитячим голосом, їх специфічні відмінності

Не забуваємо, що сучасний розвиток голосу повинен йти в комплексі з набуттями інших музичних компетентностей, з урахуванням цього наведемо приклад інтелект-карти котра враховує різні компоненти одразу (рис.5).

Під поняттям «інновація» в педагогічному контексті розуміють цілеспрямовану педагогічну діяльність, спрямовану на впровадження нових методів, прийомів, форм навчання чи технологій задля підвищення ефективності освітнього процесу.

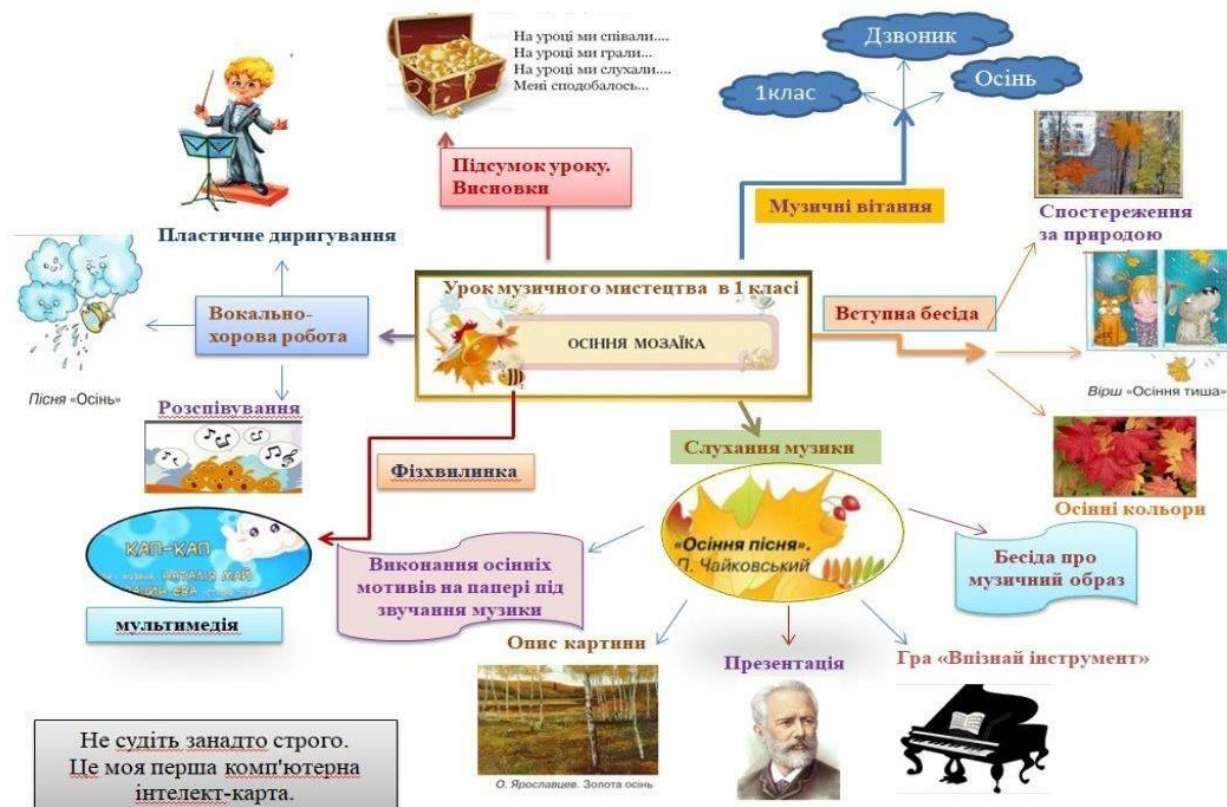


Рисунок 5. Урок музичного мистецтва в 1 класі «Осіння мозаїка» за лонгвід технологією у вигляді інтелект-карти

У музичній педагогіці це означає оновлення традиційних вокальних практик шляхом інтеграції сучасних технологій (наприклад, мультимедійних засобів, інтерактивного навчання), акценту на діяльності учня, особистісно-орієнтованому підході та творчому самовираженні.

Інноваційний підхід до розвитку дитячого голосу передбачає такі складові:

- індивідуалізація вокального навчання з урахуванням фізіологічних, вікових і психологічних особливостей учня;
- інтеграція технологій (цифрові засоби, аудіо-відеоаналіз, електронні репертуарні бази) у вокальний процес;
- діяльнісно-творчий підхід, коли дитина виступає не лише як виконавець, але й як активний співтворець (участь у композиції, імпровізації, педагогічних проектах);
- інтерактивна та групова форма роботи, що створює умови для соціалізації, колективного навчання, взаємного вокального слуху;

– моніторинг і рефлексія – застосування методів оцінювання не лише результату, але й процесу, розвиток вокальної навички через саморефлексію дитини.

Сучасні тенденції вокальної педагогіки, що ілюструють інноваційність, включають: активне використання мультимедіа-інструментів в уроках вокалу, застосування онлайн-платформ для репетицій і записів, впровадження відеоаналізу вокальних виступів, використання мобільних застосунків для розвитку слуху і голосу, методики аудіо-запису та зворотного зв'язку.

Крім того, акцент зміщується з виконавської техніки до формування вокальної креативності, вокального мислення і навичок самостійного навчання, що забезпечує більш гнучкий підхід до розвитку дитячого голосу в умовах сучасної школи.

Ознаками інноваційного підходу є: відкритість до змін та нововведень у методиці, системність і прогнозованість впроваджуваних методик, їх керованість і корегованість у процесі навчання.

Інтеграція – поєднання різних видів діяльності (співу, руху, дихання, слухового аналізу, технологій) в єдиному процесі навчання. Наприклад, у методиці Orff Schulwerk діти одночасно співають, грають на перкусійних інструментах та виконують рухові вправи.

У вокальному занятті інтеграція може проявлятися як: «співай мелодію, а потім переведи її в рух руками/ногами», або «співай + грай на дитячому металофоні + записуй свій голос на планшеті та аналізуй».

Діяльнісність – коли дитина є активним суб'єктом навчання, а не пасивним виконавцем. Вокальні заняття виходять за рамки просто читання нот чи співу вправ: дитина імпровізує, створює власні мелодії, обговорює свій голос, аналізує запис. У дослідженні моделі «Vocal Use-Based Solfège Teaching Model» встановлено підвищення точності інтонування через структуровану діяльнісну методику [7, с.15].

Конкретна вправа: діти записують свій спів на смартфон, прослуховують і в парах (під керівництвом педагога) пропонують, як покращити інтонацію та тембр.

Індивідуалізація – врахування вікових, фізіологічних, психологічних і вокальних особливостей кожної дитини. На практиці це означає: адаптація діапазону вправ до голосу дитини, корегування темпу, виділення часу на індивідуальні вправи, врахування вокального типу. У дитячій вокальній педагогіці наголошується, що «діти не малі дорослі», тому методики повинні відповідати їхньому рівню розвитку.

Приклад вправи: педагог пропонує трьом рівням дітей (новачкам, середньому рівню, просунутим) різні варіанти однієї вправи «глісандо вниз-вгору» з відповідною динамікою та темпом; кожна дитина має частину часу «по-своєму».

Творче самовираження – надання дитині можливості не лише відтворювати вправи, а й бути співтворцем: створювати мелодії, імпровізувати, виражати себе голосом у різному стилі, обговорювати і рефлексувати. У сучасній педагогіці це підсилює мотивацію, розвиває вокальне мислення, сприяє формуванню власного голосового стилю. Наприклад, у методиках, що працюють із мультимедіа, діти створюють відео-виконання своєї мелодії, обговорюють із групою, як тема голосу їх відображає.

Приклади конкретних вправ

– Вправа «Ехо-дзеркало»: дитина співає коротку фразу-мелодію, записує її, а потім класифікує інтонацію, гучність, тембр; потім створює варіант «емоційного вираження» (радість, сум, здивування) та виконує його. (Самовираження + індивідуалізація)

– Рухово-вокальна вправа: діти у групі утворюють коло, співають і водночас рухаються у ритмі мелодії (наприклад, «ходьба – біг – стоп» на зміну темпу і динаміки). (Інтеграція + діяльність)

– Індивідуальна дихальна й вокальна вправа: педагог має три групи дітей за рівнем; кожній групі дає варіант вправи «м'який зумер-зумер» (спів у межах

комфортного діапазону) з відповідним темпом і гучністю; діти виконують вправу, самостійно регулюючи темп під керівництвом педагога. (Індивідуалізація).

У сучасній вокальній педагогіці інноваційні технології дедалі частіше стають основою навчально-творчого процесу, оскільки дозволяють поєднати технічну ефективність, художню виразність і турботу про голосове здоров'я дитини. Їх умовно поділяють на чотири основні групи: цифрові, інтерактивні, тілесно-орієнтовані та терапевтичні.

Цифрові технології відіграють провідну роль у модернізації вокальної освіти. Програми на кшталт WinSingad або Sing Sharp забезпечують можливість аналізу голосу в режимі реального часу – відображають частоту основного тону (F_0), силу звуку, тембр, спектр гармонік. Це створює новий формат вокальної рефлексії: дитина бачить власний голос на екрані, корегує дихання й інтонацію відповідно до візуального зворотного зв'язку. Подібні інструменти застосовуються у сучасних студіях та навіть у шкільних кабінетах музики, де учні можуть порівняти свою фонацію з еталоном. У порівнянні з традиційними методами, що базуються лише на слуховій оцінці викладача, цифрові технології додають точність, об'єктивність і підсилюють мотивацію через «візуалізацію успіху» [12, с.143].

Інтерактивні технології забезпечують високий рівень залучення дітей у процес навчання. Використання мультимедійних платформ і мобільних застосунків на кшталт Yousician, Smule чи KaraFun поєднує вокальні вправи з ігровими елементами, створюючи навчальне середовище, у якому діти розвивають голос природно й емоційно. Інтерактивні системи з сенсорними панелями або руховими датчиками дозволяють дитині бачити, як зміна гучності чи тембру впливає на візуальне зображення – це формує розуміння зв'язку між голосом і простором (рис.6).

На відміну від традиційних методів, де навчання має більш монологічний характер, інтерактивна модель робить процес динамічним, соціально орієнтованим і самокерованим.

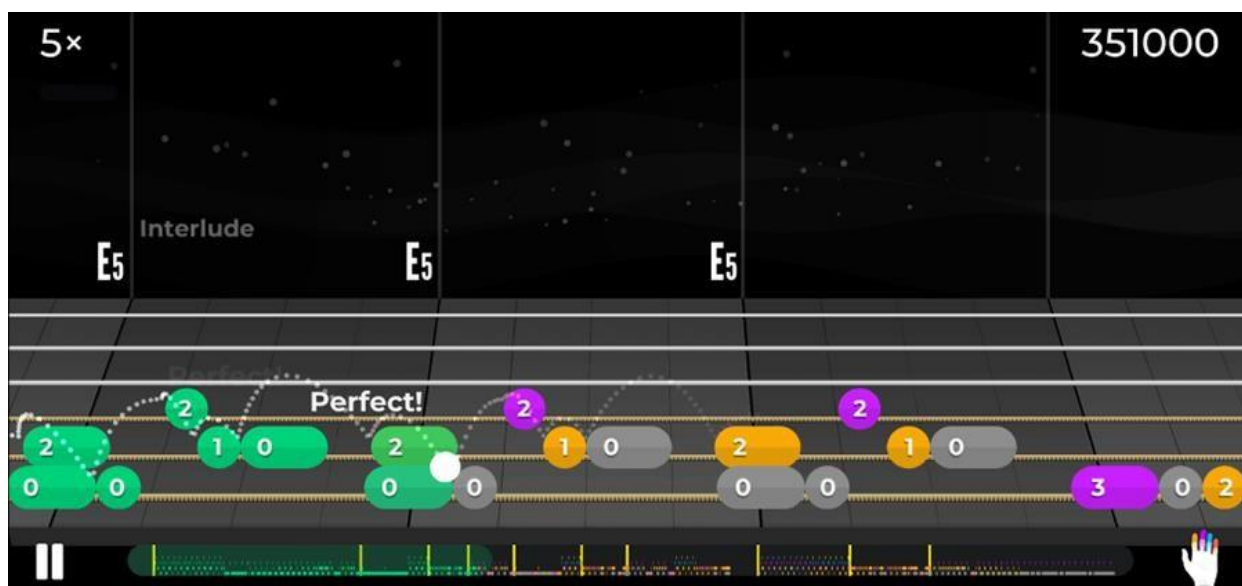


Рисунок 6. Інтерфейс мобільного застосунку Yousician

Тілесно-орієнтовані технології ґрунтуються на принципах єдності голосу й тіла. Педагогічна практика показує, що рух допомагає звільнити голос від м'язових затисків, активізувати природне дихання та поліпшити резонанс. Методики, подібні до європейської евритмії Еміля Далькроза або сучасних систем «body-percussion» і «вокальної йоги», застосовують координацію руху, дихання та голосу. Під час таких занять діти співають у русі, відчують ритм тілом, а не лише слухом. Науково доведено, що тілесно-орієнтовані вправи знижують ризик голосового перенапруження, формують поставу і розвивають дихально-фонаційну узгодженість. Це радикально відрізняє їх від традиційної вокальної школи, де рухова активність часто обмежувалася статичним положенням корпусу [2, с.112].

Терапевтичні технології спрямовані на збереження й відновлення голосового здоров'я. Найвідомішими серед них є система Estill Voice Training та методика Resonance Voice Therapy, які розроблені на основі наукових досліджень голосової анатомії. Ці технології навчають дітей усвідомленому володінню голосовим апаратом: як працює гортань, резонатори, м'язи обличчя. У дитячому віці вони застосовуються переважно у профілактичному режимі – для запобігання фонастенії, дисфонії та формування здорової фонації. Терапевтичні підходи також інтегрують дихальні техніки, вокальні медитації, елементи музикотерапії, що допомагають стабілізувати психоемоційний стан учня. У

цьому полягає їхня головна відмінність від традиційних методів, де навчання часто зосереджене лише на естетичних або технічних результатах (табл.5).

Таблиця 5

Інноваційні технології у роботі з дитячим голосом та їх характеристика

№	Вид інноваційної технології	Приклади застосування	Педагогічні можливості для розвитку дитячого голосу	Відмінність від традиційних методів
1	Цифрові технології	Програми WinSingad, Sing Sharp, VoCo Visual Analyzer, платформи Yousician, Vocal Pitch Monitor	Дозволяють дитині бачити графічне відображення свого голосу, частоти, гучності, тембру; формують вокальну саморефлексію; розвивають точність інтонування та контроль дихання	Забезпечують візуальний і цифровий зворотний зв'язок, що підвищує самоконтроль і мотивацію; у традиційних методах контроль здійснювався лише через слух педагога
2	Інтерактивні технології	Мобільні застосунки Smule, KaraFun, Meludia, інтерактивні дошки, сенсорні платформи з музичним зворотним зв'язком	Поєднують спів, гру та зорово-рухову взаємодію; розвивають ритм, емоційну виразність, сценічну впевненість; створюють атмосферу гейміфікації навчання	Забезпечують активну участь учня у процесі (інтерактивність, гра), тоді як традиційне навчання ґрунтується на наслідуванні та повторенні
3	Тілесно-орієнтовані технології	Методики евритмії Еміля Далькроза, body percussion, вокальна йога, вправи на дихально-рухову координацію	Розвивають зв'язок між тілом і голосом, знижують м'язову напругу, формують природну поставу, стабілізують дихальний апарат; сприяють свободі фонації	Традиційна вокальна школа зазвичай ізолює голосову діяльність від руху; тілесно-орієнтований підхід формує цілісність вокально-рухової дії
4	Терапевтичні технології	Estill Voice Training, Resonance Voice Therapy, програми вокальної реабілітації для дітей з порушеннями фонації	Формують усвідомлене управління голосом, профілактують перевантаження, навчають безпечної фонації; застосовуються для розвитку та відновлення голосу	Орієнтовані на здоров'я голосу та психоемоційну рівновагу, тоді як традиційні методи – на художній результат

5	Мультимодальні та VR-технології	Віртуальні музичні середовища Sing AR Studio, Vocal Coach VR, симулятори сцени	Дають змогу дитині тренувати спів у віртуальних ситуаціях (сцена, хор, студія), знижують страх публічного виступу, підвищують увагу до постави, дихання, дикції	Додають компонент емоційного занурення, створюють безпечний простір для сценічної практики, чого немає у традиційному навчанні
6	Музикотерапевтичні технології	Використання звукової релаксації, вокального дихання, «тонового співу» у групах	Сприяють зняттю напруги, розвитку емоційної стабільності, координації дихання та фонації; особливо ефективні для гіперактивних або тривожних дітей	Орієнтовані не на результат співу, а на психофізичне благополуччя та голосову гармонізацію

Таблиця демонструє, що інноваційні технології охоплюють широкий спектр засобів – від цифрових і VR-платформ до тілесно-терапевтичних методів. Вони створюють нову педагогічну парадигму, у якій дитина стає не пасивним виконавцем, а активним учасником вокального процесу, що усвідомлює зв'язок між голосом, тілом, емоціями й технологією. Поєднання цих підходів дозволяє досягти не лише високої вокальної майстерності, а й збереження здорового, природного дитячого голосу.

Тепер наведемо загальний підсумок першому розділу.

З'ясовано, що формування голосового апарату має виразну вікову динаміку: у дошкільному та молодшому шкільному віці відбувається становлення дихальної, артикуляційної та резонаторної систем, а в підлітковому – структурні зміни, які зумовлюють перехід до стабільної фонації. Підкреслено значення психоемоційної рівноваги, мотивації, самооцінки та емоційної регуляції у формуванні якісних вокальних навичок. Ці висновки підтверджені сучасними науковими дослідженнями (Saarni, Welch, Poulain, Švec, Juslin), що актуалізує необхідність поєднання фізіологічної грамотності з психологічною підтримкою дитини у процесі вокального навчання.

Порівняльний аналіз української та зарубіжних шкіл вокальної педагогіки

(Орфа, Кодая, Далькроза, Сузукі) засвідчив, що вітчизняна методика спирається на народнопісенну основу, природність звукоутворення і колективну хорову практику, тоді як зарубіжні системи орієнтовані на інтеграцію співу з рухом, грою, інтонаційним тренуванням та раннім розвитком музичного слуху. Встановлено, що оптимальний підхід до роботи з дитячим голосом у сучасних умовах полягає в поєднанні української хорової традиції з елементами іноземних методик, які розвивають емоційну виразність, імпровізаційність і саморефлексію учня.

Окреслено конкретні методики, вправи й технології, що відображають сучасні тенденції в освіті: цифрові (використання WinSingad, Sing Sharp, Vocal Pitch Monitor), інтерактивні (Smule, Meludia), тілесно-орієнтовані (евритмія Далькроза, body percussion) та терапевтичні (Estill Voice Training, Resonance Voice Therapy). Доведено, що впровадження цих технологій сприяє розвитку вокальної культури дитини, формує самоконтроль, зберігає голосове здоров'я та створює умови для індивідуального творчого розкриття.

РОЗДІЛ 2.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО РОБОТИ З ДИТЯЧИМ ГОЛОСОМ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

2.1. Організація, мета, етапи та методи проведення емпіричного дослідження

Організація емпіричного дослідження передбачала проведення педагогічного експерименту на базі закладу загальної середньої освіти із залученням учнів молодшого та середнього шкільного віку. Навчальні заняття здійснювалися в умовах стандартного освітнього процесу з використанням комбінованої моделі інноваційних вокальних технологій: цифрові платформи для аналізу голосу, інтерактивні вправи, тілесно-орієнтовані техніки, елементи музикотерапії та аудіовізуального самоаналізу. Педагогічна взаємодія здійснювалася у груповому та індивідуальному форматах з урахуванням вікових та психофізіологічних особливостей учнів. Тривалість експерименту становила один навчальний семестр, що дає змогу повноцінно здійснити динамічне спостереження за вокальним розвитком і голосовою витривалістю дітей.

Тривалість експерименту становила 16 навчальних тижнів, частота занять – 2 рази на тиждень по 30 хвилин у груповому форматі та 10 хвилин щотижнево індивідуального супроводу. У контрольній групі використовувалася традиційна шкільна методика вокального навчання без цифрових засобів, у експериментальній – технології інтерактивного вокального тренінгу, дихально-артикуляційні практики, елементи імпровізаційних вправ та цифрові платформи моніторингу голосу (Sing Sharp, Vocal Pitch Monitor).

Перед початком дослідження проведено інструктаж учителя музичного мистецтва щодо протоколу занять, режиму голосового навантаження та вимог до фіксації проміжних результатів. Діагностика проводилася тричі: на старті, у середині та після завершення експерименту. Для збереження голосового здоров'я дітей встановлено обмеження: не більше 10 хвилин безперервної фонації,

обов'язкові дихальні паузи, заборона форсування звуку, виконання вправ лише в комфортній теситурі. Дозвіл на участь було отримано від батьків, а діти давали усну згоду. Дані заносилися у стандартний протокол педагогічних спостережень, аудіоматеріали зберігалися у захищеній директорії для подальшого аналізу.

Мета дослідження – експериментально встановити ефективність інноваційного підходу до розвитку дитячого голосу в сучасній школі шляхом виявлення змін у показниках голосового діапазону, інтонаційної точності, тембрової стабільності, дихально-резонаторної координації та емоційно-мотиваційного залучення учнів.

Констатувальний етап включав первинну діагностику голосових параметрів та вокальних навичок учнів з використанням аудіозапису, слухового аналізу, цифрових інструментів (програмне визначення частоти тону, амплітуди та спектра голосу) й педагогічного спостереження. Оцінювалися природність фонації, дихальна опора, артикуляція, інтонаційна точність, діапазон, виразність і рівень вокальної мотивації.

Формувальний етап передбачав систематичне застосування інноваційних педагогічних технологій: мультимедійних і мобільних сервісів для вокалу, вправ body-percussion, логопедично-артикуляційних тренінгів, вокальної релаксації, а також творчих завдань на імпровізацію та саморефлексію голосу. Навчальні заняття орієнтувалися на забезпечення оптимального голосового режиму, розвиток природної фонації та емоційної виразності.

Контрольно-оцінювальний етап включав повторне тестування дітей за аналогічними критеріями, порівняльний аналіз змін голосових параметрів, темпу засвоєння технічних прийомів і суб'єктивної динаміки мотивації. Отримані результати систематизувалися для оцінки ефективності застосованих технологій і формулювання практичних висновків щодо доцільності їх інтеграції в освітній процес.

Проводилося педагогічне спостереження за участю дослідника з фіксацією дихання, фонації, артикуляції, інтонаційної точності, голосової витривалості та поведінкових проявів учнів під час вокальних занять. удіо- та відеофіксація

виконання вокальних вправ і творів для подальшого порівняльного аналізу змін тембру, діапазону, чистоти інтонування, дикції та якості звуковедення. Цифрова оцінка голосових параметрів із використанням спеціалізованих програм для визначення частоти основного тону, спектральних характеристик та стабільності голосоутворення. Опитування та анкетування учнів для визначення рівня вокальної мотивації, емоційного ставлення до занять та суб'єктивного відчуття голосової впевненості.

1. Методика оцінювання вокального розвитку «Singing Voice Development Measure» (SVDM)

Автор: Joanne Rutkowski (на основі теорії G. Welch)

Що діагностує: рівень розвитку співочого голосу, чистоту інтонування, природність фонації.

Сутність: учні виконують короткі вокальні вправи (виклик-відповідь, висхідні/низхідні мотиви, прості мелодичні фрази), після чого рівень співу класифікується за 8-ступеневою шкалою – від «мовного типу голосу» до «стабільного контрольованого співу».

Чому підходить: проста організація, не потребує апаратури, точна оцінка етапу формування дитячого голосу.

Доступ: описи й шкала доступні у відкритих освітніх публікаціях університетів США.

2. Тест тонального музичного слуху та вокальної імітації Е. Гордона Автор: Edwin E. Gordon (Primary Measures of Music Audiation, PMMA)

Що діагностує: тональний слух, здатність до відтворення мелодичних фраз, точність інтонування – критично важливо для вокального розвитку.

Процедура:

- виконання ритмо- та звукоповтору,
- інтонування заданих фраз,
- визначення стабільності інтонації і точності повтору.

Чому підходить: методика валідована, широко використовується у музичній педагогіці, добре адаптується до класу музики.

Доступ: відкриті адаптації тесту, приклади стимулів і ключі у вільному доступі (освітні ресурси Gordon Institute for Music Learning).

3. Сольфеджіо-тест за системою Золтана Кодая (Kodály Singing Tests)

Автор: Zoltán Kodály

Що діагностує: чистота інтонування, ладовідчуття, здатність співати по ступенях звукоряду, розвиток внутрішнього слуху.

Структура:

- спів звукоряду (до–до),
- спів простих звукосполучень (мі–ре–до, соль–мі–до),
- виконання коротких поспівок sol-fa (метод «Curwen hand signs»).

Чому підходить: без інструментів, природний для молодшого шкільного віку, підтримує формування «внутрішнього голосу».

Доступ: вправи та критерії оцінювання опубліковані в міжнародних методичних матеріалах Kodály Institute і доступні онлайн.

Специфіка організації проведеного дослідження у контексті роботи з дитячим голосом визначалася комплексом факторів:

- орієнтація на вікову динаміку голосового апарату: у вибірку включені учні 8–11 років, коли голосовий діапазон ще нестабільний, артикуляційні й дихальні механізми формуються, а ризик перенапруження є підвищеним;
- обмеження голосового навантаження згідно з гігієною дитячого голосу: спів у межах комфортної теситури (для дітей цього віку переважно mi^1 – ci^1), робота переважно на середніх звуках, короткі вокальні відрізки без тривалого форсування фонації;
- застосування поступового принципу навчання: кожне заняття містило вступні дихальні практики, артикуляційні вправи, вокально-резонаторні тренування та короткий імпровізаційний фрагмент;
- використання мультимедійних засобів лише як підтримки, а не заміни живої вокальної діяльності: аудіо-запис для самокорекції, програми для перевірки висоти звука, відеоспостереження для оцінки артикуляції й тілесної координації;

- створення емоційно безпечного середовища: відсутність порівнянь між учнями, акцент на природності звучання, «тихий-чистий» принцип у первинних вокальних завданнях, підтримка впевненості замість вимоги «співати голосніше»;

- адаптація методичного матеріалу до психоакустичних особливостей дитячого слуху: на початкових етапах вправи базувалися на інтервалах малої терції та звукоряді, що наближений до мовного діапазону;

- залучення батьків на етапі самооцінки результатів: домашні короткі аудіозаписи виконання для створення позитивної рефлексії та усвідомлення динаміки розвитку.

Підсумуємо відомості даного параграфу. Дослідження проводилося з учнями 8–11 років та передбачало дотримання голосогігієнічних вимог, роботу в комфортній теситурі й використання поетапної структури занять: дихальні та артикуляційні вправи, вокальні завдання, елементи імпровізації й рефлексії. Застосовано цифрові інструменти як допоміжний ресурс для самокорекції та моніторингу голосових змін. Забезпечено педагогічно безпечне середовище, поступовість навантаження та індивідуалізацію вокальних завдань.

2.2. Характеристика вибірки, опис інноваційних методик, використаних у педагогічному експерименті

Вибірку емпіричного дослідження становили 40 учнів молодшого та середнього шкільного віку (8–11 років), які навчаються у закладі загальної середньої освіти з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу. З них 20 дітей склали експериментальну групу, у якій застосовувався комплекс інноваційних вокально-педагогічних технологій, а 20 дітей – контрольну групу, що працювала за традиційною методикою розвитку дитячого голосу. До складу вибірки входили 18 хлопчиків і 22 дівчинки, що забезпечує гендерну репрезентативність результатів.

Учні не мали медичних протипоказань до вокальної діяльності, не перебували на обліку з отоларингологічних захворювань, мали середній або вище

середнього рівень музичних здібностей за результатами вступного оцінювання слуху й ритму. За попередніми педагогічними спостереженнями, 70 % дітей проявляли інтерес до співу, але мали труднощі з інтонаційною точністю, стабільністю фонації та дикцією. Це зумовило необхідність упровадження інноваційних форм навчання, орієнтованих на підвищення мотивації, розвиток слуху і контроль голосових параметрів.

Під час формування вибірки було враховано вікові психофізіологічні особливості учнів: у дітей 8–9 років спостерігається активний розвиток дихального апарату та артикуляційних органів, тоді як у 10–11 років починається початкова фаза голосової мутації, що потребує щадного режиму фонації. Саме ця вікова категорія є найбільш показовою для аналізу ефективності інноваційного підходу до формування природного, стабільного й здорового голосу.

Заняття для обох груп проводилися в однакових умовах – у шкільному кабінеті музичного мистецтва, з дотриманням температурного й акустичного режиму. Експериментальна група займалася за комбінованою моделлю, яка включала цифрові технології (Sing Sharp, Vocal Pitch Monitor), інтерактивні вправи у форматі гейміфікації, тілесно-орієнтовані практики (body percussion, вокальна йога) та музикотерапевтичні елементи. Контрольна група працювала за традиційним планом навчання – спів вправ і пісень під фортепіанний супровід без застосування технічних засобів.

Далі опишемо сутність і діагностичний інструментарій обраних методик.

Методика «Singing Voice Development Measure» (SVDM), розроблена американською дослідницею Joanne Rutkowski на основі концепції Graham F. Welch, призначена для визначення рівня розвитку співочого голосу у дітей. Її сутність полягає у діагностиці здатності дитини переходити від природного мовленнєвого звучання до контрольованої вокальної фонації з точним інтонуванням і стабільною висотою тону. Іншими словами, методика дозволяє оцінити, наскільки дитячий голос функціонує як “співочий” інструмент, а не як мовний. Вона ґрунтується на уявленні, що розвиток вокального голосу має

послідовний, поетапний характер, який можна об'єктивно зафіксувати за допомогою аудіоаналізу та слухового оцінювання.

Методика передбачає 8 рівнів вокального розвитку – від елементарного мовного типу звукоутворення (дитина промовляє або монотонно повторює звук) до сформованого контрольованого співу (дитина інтоновано виконує мелодію у заданій теситурі, зберігаючи ритмічну та темброву стабільність). Така градація дозволяє відстежувати поступовий перехід дитини від спонтанного до усвідомленого співу, що є критично важливим у шкільній вокальній педагогіці.

Діагностика здійснюється на основі виконання учнями коротких вокальних вправ типу «виклик – відповідь» (call and response), які складаються з 3–5 простих інтонованих фраз у межах зручного діапазону (до¹–соль¹). Як стимульний матеріал використовуються короткі мелодичні мотиви, глісандо, арпеджіо, звукові послідовності на голосних «а», «о», «у».

Інструментарій включає:

- аудіозаписи вокальних стимулів, які педагог відтворює з комп'ютера або інструмента;
- таблицю рівнів SVDM, у якій фіксуються критерії оцінювання: інтонаційна точність, фонаційна стабільність, контроль висоти звуку, темброва сталість, плавність переходів між звуками;
- протокол спостереження, де фіксується рівень кожного учня за 8-бальною шкалою (від 1 – «мовний голос» до 8 – «контрольований вокальний голос»).

Підготовчий етап. Педагог пояснює дітям завдання у простій формі:

«Заспівай, як звучить ця мелодія», демонструє приклад виконання. Перед початком діагностики проводиться коротка дихальна розминка, щоб уникнути форсування голосу.

Виконавський етап. Кожній дитині по черзі пропонується заспівати три короткі мотиви, які педагог виконує сам або вмикає у записі. Дитина повторює мотив, не читаючи ноти, орієнтуючись на слух. Оцінюється точність інтонування, стійкість тону, плавність переходів, природність звукоутворення.

Оцінювальний етап. Результат заноситься у протокол SVDM (Додаток А): кожен учень отримує бал за відповідністю певному рівню шкали. Наприклад,

- 1–2 рівні – мовний тип голосу, відсутність стабільної висоти;
- 3–4 рівні – перехідний тип (часткове інтонування, короткі фрази без ритмічної точності);
- 5–6 рівні – контрольований спів у зручному діапазоні;
- 7–8 рівні – сформований вокальний голос із точним інтонуванням і стабільною фонацією.

Аналітичний етап. Дані узагальнюються у відсотковому розподілі рівнів розвитку співочого голосу в контрольній і експериментальній групах. Результати використовуються для порівняльного аналізу ефективності інноваційних технологій, спрямованих на покращення інтонування, дихання та голосової координації.

В табл.6 наведена шкала відповідності між сумарним балом (за 7 параметрами, максимум = 35) і рівнем розвитку співочого голосу (за шкалою SVDM).

Таблиця 6

Шкала відповідності між сумарним балом (за 7 параметрами, максимум = 35) і рівнем розвитку співочого голосу в методиці SVDM

Сумарний бал (із 35)	Рівень SVDM (1–8)	Характеристика вокального розвитку
0–7 балів	1 рівень	Мовний тип голосу – дитина не інтонувала, промовляла або бурмотіла мелодію без змін висоти.
8–10 балів	2 рівень	Мовно-мелодійний тип – є спроби змінювати висоту, але нестійко, без точного потрапляння у звук.
11–14 балів	3 рівень	Перехідний I – дитина відтворює напрям мелодії (вгору/вниз), але неточно, із коливаннями.
15–18 балів	4 рівень	Перехідний II – утримує окремі ноти, частково зберігає ритм, але голос нестабільний.
19–22 бали	5 рівень	Початково сформований голос – інтонування переважно точне у межах 3–4 звуків, стабільна фонація.
23–26 балів	6 рівень	Сформований голос I – чисте інтонування коротких фраз, рівне звучання, контроль дихання.
27–30 балів	7 рівень	Сформований голос II – інтонаційна точність, координація дихання й артикуляції, виразність.
31–35 балів	8 рівень	Контрольований вокальний голос – повна вокальна координація, стабільна висота, тембр і ритм.

Далі опишемо сутність, діагностичний інструментарій та порядок проведення для «Тесту тонального музичного слуху та вокальної імітації Е. Гордона (Primary Measures of Music Audiation, PMMA).

Тест Е. Гордона спрямований на визначення рівня розвитку тонального музичного слуху та здатності до вокальної імітації, тобто здатності дитини сприймати, утримувати в пам'яті й точно відтворювати звуковисотні співвідношення. Методика ґрунтується на теорії музичної здібності як вродженого потенціалу (*music aptitude*), що реалізується через слухові уявлення й інтонування. Відповідно до концепції Гордона, здатність до музичного мислення формується у дітей до 9–10 років, тому тест є особливо ефективним саме для учнів молодшого шкільного віку.

Мета тесту – виявити ступінь розвитку внутрішнього слуху (аудіації), тобто внутрішнього «мислення звуками», а також точність інтонування, темпоритмічну організацію і вокальну пам'ять. Методика дозволяє розмежувати дітей із природно високим, середнім і низьким рівнем музичного слуху та визначити їхню готовність до вокального навчання.

Методика складається з двох частин:

Слуховий тест на розпізнавання тональних співвідношень (за аудіозаписом) та практичний тест на вокальну імітацію (повторення звуковисотних фраз).

Використовувані матеріали:

- Аудіозаписи пар мелодичних фраз, кожна з яких містить по дві короткі мотиви (2–4 такти);
- Картка відповідей або бланк спостереження;
- Фортепіано або електронний клавішний інструмент (для дублювання мотивів у живому виконанні);
- Протокол оцінювання для фіксації правильних і неправильних відповідей.

У першій частині тесту (тональний слух) дитині програвать 20 пар коротких мелодій, і після кожної пари вона має відповісти, чи однакові вони, чи різні

(Додаток Б). Педагог позначає відповіді у протоколі («+» – правильно, «-» – помилка).

У другій частині (вокальна імітація) учень повторює почуті мелодичні фрази голосом, на складі «лу» або «мі». Оцінюються три основні параметри:

- точність інтонування (відхилення не більше ніж $\frac{1}{2}$ тону),
- збереження ритму,
- чистота фонації.

Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів у повному тесті – 40 балів (по 20 за кожен частину).

Педагог пояснює дітям правила у простій формі: «Я зараз гратиму дві мелодії. Якщо вони однакові – покажи “1”, якщо різні – покажи “2”. Потім повтори мелодію, як я її заспіваю». Перед тестом проводиться коротке знайомство із завданням на 2–3 тренувальних прикладах.

– Частина 1. Розпізнавання мелодій. Учні відтворюють по черзі 40 пар мелодій із короткою паузою між ними. Вони відповідають жестом або словом («так/ні», «1/2»). Педагог фіксує відповіді у таблиці.

– Частина 2. Вокальна імітація. Педагог програє або заспіває 10 коротких мотивів у межах діапазону до¹–соль¹. Діти повторюють їх голосом у комфортному темпі. Кожна спроба оцінюється за 3 критеріями (інтонація, ритм, чистота звуку), максимум – 3 бали за один мотив.

Оцінювання та інтерпретація результатів.

– 0–15 балів – низький рівень музичного слуху (вимагає додаткових вправ на слухову увагу, диференціацію висоти).

– 16–27 балів – середній рівень (дитина розрізняє звуковисотні співвідношення, але не завжди чисто інтонувала).

– 28–40 балів – високий рівень (сформований тональний слух, точне відтворення мелодій).

Методика Гордона має високу валідність і надійність, використовується у міжнародних дослідженнях музичної освіти (Gordon Institute for Music Learning, США). Вона дозволяє педагогові не лише оцінити музичний потенціал дитини,

але й адаптувати методику вокального навчання: дітям із нижчим рівнем пропонуються вправи на диференціацію висоти, тоді як учням із високим – завдання на імпровізацію й самоконтроль інтонації.

Методика «Сольфеджіо-тест за системою Золтана Кодая (Kodály Singing Tests)

Методика, створена Золтаном Кодасем у рамках його вокально-інтонаційної системи музичного виховання, спрямована на визначення чистоти інтонування, ладового відчуття та здатності співати по ступенях звукоряду. В її основі лежить ідея, що музичний слух розвивається через активне співацьке відтворення, а не пасивне слухання. Тест дозволяє оцінити сформованість внутрішнього слуху (аудіації), уміння інтонувати по сольмізації (sol-fa) і зберігати звуковисотні зв'язки між ступенями [13, с.146].

Методика відображає ключові принципи Кодайвської школи: «спів є основою музичного виховання», а нотна грамотність має формуватися через слух і голос. Тому тест використовують як інструмент діагностики підготовленості учнів до сольфеджіо, хорового співу та подальшого розвитку музичного мислення.

Діагностичний інструментарій.

Для проведення тесту використовуються прості вокальні вправи у звукоряді до–до (C–C) та мотиви на відповідних ступенях ладу.

Основні завдання включають:

- Спів мажорного звукоряду (до–ре–мі–фа–соль–ля–сі–до–сі–ля–соль–фа–мі–ре–до).
- Спів простих звукосполучень – наприклад, мі–ре–до, соль–мі–до, ля–соль–мі–до.
- Виконання коротких мелодичних фраз у сольмізації (sol–fa–mi–re–do).
- Використання ручних знаків (Curwen hand signs) для позначення ступенів звукоряду, що підсилює зорово-кінестетичну пам'ять.

Додаткові інструменти:

- таблиця звукоряду з позначеннями sol-fa (табл. 7);
- картки з мелодичними фразами;
- бланк оцінювання інтонування (0–3 бали за кожне завдання) (Додаток В).

Таблиця 7

Таблиця звукоряду з позначеннями sol-fa (C–C, мажорний лад)

Нота (західна нотація)	Нота (українська)	Сольмізаційний склад (Kodály sol- fa)	Ручний знак (Curwen Hand Signs)	Тип звучання / функція
C	До	Do	долоня горизонтально вниз	Тоніка, опора, початок звукоряду
D	Ре	Re	долоня нахилена вгору	Напрямок руху вгору, підйом
E	Мі	Mi	долоня горизонтально вперед	Стійкість, завершення руху від ре
F	Фа	Fa	долоня вертикально вгору	Напруга, «зупинка» у середині ладу
G	Соль	Sol	долоня горизонтально назовні	Сила, розкриття, опора перед верхом
A	Ля	La	долоня піднята над плечем	М'якість, співучість, верхня зона
B	Сі	Ti	вказівний палець спрямований угору	Напруга перед поверненням до тоніки
C ¹	До ¹	Do'	як у нижнього «до», але вище рівня очей	Завершення, повернення до початку

Критерії оцінювання:

0 балів – відсутність точного інтонування або плутанина ступенів;

1 бал – часткова точність, нетримання висоти;

2 бали – переважно правильне інтонування, незначні коливання;

3 бали – чисте, стабільне інтонування. Максимум – 30 балів

Учитель проводить коротку вокальну розминку та повторює з дітьми звукоряд із сольмізацією. Далі пояснює завдання: «Проспівай по черзі ці звуки, потім короткі мелодії».

Основна частина.

- Діти по черзі виконують звукоряд угору і вниз;
- повторюють запропоновані звукосполучення (з 2–3 нот);
- інтонують короткі мотиви за сольмізаційними складами (до–мі–соль–мі–до тощо);
- виконують вправи з ручними знаками для узгодження слухового, візуального й моторного контролю.

Педагог заносить результати до протоколу: відмічає точність звуковисотності, стабільність дихання, правильність використання складів та виразність співу.

Інтерпретація результатів: 0–10 балів – низький рівень (інтонування нестабільне, слух недостатньо розвинений); 11–20 балів – середній рівень (правильний напрямок мелодії, але часті неточності); 21–30 балів – високий рівень (чисте інтонування, сформоване ладовідчуття, координація слуху й голосу).

Методика Кодая є універсальною та безінструментальною, що робить її оптимальною для використання у шкільних умовах. Вона розвиває у дітей музичну пам'ять, внутрішній слух і культуру інтонування, створює фундамент для подальшого вокального й музично-теоретичного навчання

2.3. Аналіз результатів експерименту та оцінка ефективності інноваційного підходу до розвитку дитячого голосу

Опишемо проходження Методики «Singing Voice Development Measure» (SVDM) контрольною та експериментальною групами. Під час першого вимірювання учні обох груп виконували три мелодичні фрази (по 5–6 звуків) у зручному діапазоні d^1 – a^1 . Результати за шкалою SVDM розподілилися таким чином як на табл.8.

Таблиця 8

Результати SVDM на початковому етапі експерименту

Рівень SVDM	Контрольна група (кількість учнів)	Експериментальна група (кількість учнів)
1–2 (мовленнєвий тип)	5	4
3–4 (частково контрольоване інтонування)	6	7
5–6 (стабільне інтонування)	1	1
7 (повноцінний співочий голос)	0	0

Середній показник: контрольна група – 2,9 бала, експериментальна – 3,1 бала.

У більшості дітей обох груп спостерігалися типові проблеми початкового рівня: нестійкість висоти тону (приблизно у 80% дітей); перехід на мовленнєвий голос у верхньому регістрі (75% випадків); неточність початку фрази через недостатню дихальну підтримку (62%); обмежений діапазон, що не перевищував а¹.

Отримані результати свідчать, що на початку експерименту більшість учнів демонстрували лише початкову або проміжну стадію формування співацького голосу. Середні показники обох груп були близькими, що забезпечило рівні стартові умови для подальшого формувального етапу.

Тепер результати проходження тесту тонального музичного слуху та вокальної імітації Е. Гордона (Primary Measures of Music Audiation, PMMA) контрольною та експериментальною групами (початковий етап) (табл.9).

Таблиця 9

Результати PMMA на початковому етапі експерименту

Показник	Контрольна група (середній бал)	Експериментальна група (середній бал)
Сприйняття тональних співвідношень (30 пар)	17,8 правильних відповідей (59%)	18,6 правильних відповідей (62%)
Вокальна імітація (8 фраз)	4,1 точних повторень (51%)	4,5 точних повторень (56%)
Сумарний середній рівень музичного слуху (за шкалою 1–10)	4,8 бала	5,1 бала

Тестування відбувалося індивідуально в тихому приміщенні з використанням аудіозаписів тестових завдань Гордона, адаптованих для дитячої вибірки. Кожному учневі пропонувалося прослухати 30 пар коротких музичних фраз тривалістю 3–5 секунд, після чого потрібно було відповісти, чи однакові або різні вони за висотою та інтонаційним малюнком. Друга частина тесту включала вокальну імітацію: дитина мала повторити 8 коротких інтонацій, відтворених голосом експериментатора або записом.

У контрольній групі переважали учні з середнім рівнем диференціації звуків (7 дітей, або 58%), 3 учні мали низький рівень (менше 50% правильних відповідей).

У експериментальній групі лише 2 учні продемонстрували низькі показники, 8 дітей показали середній рівень, а 2 – наближений до високого (понад 70% правильних відповідей).

Типові труднощі: сплутування висхідних і низхідних інтонацій (у 67% дітей), нерозрізнення сусідніх тонів (у 54%), неточна вокальна імітація останніх нот фрази (у 62%).

На констатувальному етапі в обох групах зафіксовано переважно середній рівень розвитку тонального музичного слуху. Різниця між середніми показниками контрольної (4,8 бала) та експериментальної (5,1 бала) груп статистично незначна, що підтверджує однаковий початковий рівень музичних здібностей у вибір.

Далі результати «Сольфеджіо-тесту за системою Золтана Кодая (Kodály Singing Tests).

Тестування здійснювалося індивідуально з використанням візуальних нотних карток і фортепіано. Кожному учневі пропонували три завдання:

1. Розпізнавання інтервалів (прослухати два звуки й визначити, який вищий);
2. Відтворення коротких поспівок (4–5 звуків у межах звукоряду до¹–соль¹);
3. Сольфеджування нотного прикладу з опорою на ручні знаки (Kodály

hand signs).

На кожне завдання виділялося по 3 бали, максимально – 9 балів. Оцінювання проводилось за трьома критеріями: точність інтонування, ритмічна стабільність та впевненість виконання (табл.10).

Таблиця 10

Результати Сольфеджіо-тесту за системою Золтана Кодая (Kodály Singing Tests) на початковому етапі експерименту

Показник	Контрольна група (середній бал)	Експериментальна група (середній бал)
Розпізнавання інтервалів (3 бали)	1,6	1,8
Відтворення коротких поспівок (3 бали)	1,4	1,6
Сольфеджування з ручними знаками (3 бали)	1,2	1,5
Загальний середній бал (макс. 9)	4,2	4,9

У контрольній групі 8 учнів (67%) правильно визначали лише прості інтервали (секунду або терцію), 4 учні плутали напрям руху звуків.

У експериментальній групі 9 учнів (75%) впевнено розрізняли висхідні й низхідні інтонації, але лише 3 учні стабільно виконували сольфеджування з ручними знаками. Типові труднощі: неточність початкового звуку при сольфеджуванні (у 70% дітей), збивання ритму (у 58%), невпевненість у жестовій підтримці (у 62%).

У контрольній групі переважав низький та середній рівень сформованості сольфеджійних навичок (7 дітей – низький рівень, 5 – середній). В експериментальній групі середній рівень показали 8 учнів, а 4 – продемонстрували перехідний до високого. Середній показник сформованості слухово-інтонаційних умінь у контрольній групі становив 46,6% від максимально можливого, в експериментальній – 54,4%.

Результати тесту за системою З. Кодая засвідчили, що на початку експерименту більшість дітей обох груп володіли лише початковими сольфеджійними навичками. Проте учні експериментальної групи продемонстрували дещо вищі показники здатності до інтонування та слухового

розрізнення, що свідчить про потенційно кращу музично-перцептивну базу для подальшої роботи із застосуванням інноваційних методик.

Далі наведемо коротко наведемо використані на формувальному етапі експерименту прийоми та вправи інноваційного підходу до роботи з дитячим голосом, котрі більш детально розкрито в третьому розділі роботи.

На початку кожного заняття застосовувався додаток SingSharp Kids, який дозволяє в реальному часі відстежувати точність інтонування. Учні бачили на екрані кольорову шкалу, що змінювалася залежно від висоти звуку, і намагалися утримувати інтонацію в «зеленій зоні». Цей прийом формував зорово-слухову асоціацію, стимулював увагу й сприяв швидкому виправленню помилок. Приклад вправи: «Музичний термометр» – діти співали звук “ля”, поступово піднімаючи або опускаючи висоту, намагаючись утримати показник у центрі шкали на екрані.

Інтерактивна платформа “Chrome Music Lab” (модуль Melody Maker). Використовувалася для створення коротких мелодій учнями, які потім відтворювали голосом. Цей інструмент розвивав самостійність, творчість і слухову пам'ять. Приклад вправи: «Співай свою мелодію» – учень конструював мелодію з 8 нот, слухав її й намагався відтворити вокально, після чого група визначала, наскільки точно повторено висоту й ритм.

Мультимедійні презентації з анімованими персонажами. Застосовувалися у вправах для емоційного забарвлення голосу. Наприклад, герой “Веселий котик” співає високо і дзвінко, а “Мудра сова” – низько і повільно. Це допомагало дітям природно відчувати динаміку і висотну виразність звуку. Приклад: «Хто співає?» – діти розпізнають героя за висотою голосу й імітують його спів.

Вокалотерапевтичні хвилинки “Дихаю музикою”. Перед співом виконувалася коротка релаксаційна вправа під фонову музику зі спокійним темпом (60–70 bpm). Учні із заплющеними очима синхронізували дихання з музичними фразами, уявляючи, що «вдихають звук» і «видихають мелодію». Це сприяло заспокоєнню, рівному диханню й глибшому вокальному звучанню.

Емоційно-асоціативний спів. Учням пропонували повторювати короткі вокальні інтонації, пов'язані з певними емоціями (радість, здивування, ніжність). Наприклад: голосне «А!» – здивування, лагідне «Ля-ля-ля» – спокій. Такий прийом допомагав розвивати інтонаційну виразність і внутрішній зв'язок між почуттям і звуком.

Музикотерапевтична гра «Мелодія настрою». Діти обирали кольорову картку настрою (жовтий – радісний, синій – спокійний, зелений – урівноважений) і створювали коротку вокальну фразу, що відображала цей емоційний стан. Використовувалися прості звуки в межах квінти. Це поєднувало розвиток голосу з емоційною саморегуляцією.

Вправа «Свічка». Учні уявляли перед собою запалену свічку та намагалися «загасити» її рівним видихом. Потім завдання ускладнювалося – потрібно було «співати» на видиху звук «у», не перериваючи потоку повітря. Такий прийом тренував контроль дихання, стабільність фонації та силу голосу.

Тілесна розминка “Голос і рух”. На початку заняття виконувалися короткі пластичні рухи плечима, шиєю і грудною кліткою в ритмі музики. Потім діти на видиху вимовляли звук “ммм”, поєднуючи його з легкими коливаннями корпусу. Це активізувало резонатори, покращувало координацію дихання і руху.

Вправа “М’яка хвиля”. Учні стояли в колі, долонями відчували рух повітря при спільному вимовлянні довгого “о-у-і”. Завдання полягало у синхронізації дихання групи та підтриманні єдиного звучання. Вправа сприяла розвитку міжособистісної злагоженості, відчуття ансамблю й слухового контролю.

Інтеграційні форми роботи. Комплексна вправа “Мелодія мого імені” Кожен учень вимовляв своє ім’я на музичних складах (наприклад: “Ма-ша” – соль-ля), спочатку з використанням ручних знаків Кодая, потім – у додатку Melody Maker. Вчитель демонстрував, як створити коротку фразу з власного імені, а діти повторювали. Так формувалася мотивація до вокальної самопрезентації, розвивався внутрішній слух і ладове відчуття.

Далі проведемо повторне тестування за обраними трьома методиками.

Після завершення формувального етапу експерименту було проведено повторне тестування учнів експериментальної групи за методикою SVDM (Singing Voice Development Measure) з метою визначення динаміки розвитку співацького голосу під впливом інноваційного підходу до вокального навчання. Тестування здійснювалося в аналогічних умовах, що й на констатувальному етапі, із дотриманням тих самих вимог до діапазону, тривалості та інструкції.

Таблиця 11

Результати повторного тестування за методикою SVDM

Рівень SVDM	Контрольна група (до експерименту)	Контрольна група (після експерименту)	Експериментальна група (до експерименту)	Експериментальна група (після експерименту)
1–2 (мовленнєве інтонування)	5	2	4	0
3–4 (частково контрольоване інтонування)	6	7	7	3
5–6 (стабільне інтонування)	1	3	1	6
7 (повноцінний співочий голос)	0	0	0	3

Середній показник експериментальної групи зріс із 3,1 бала до 5,8 бала. У контрольній групі, де навчання здійснювалося традиційними методами, зафіксовано незначне зростання середнього показника – лише +0,7 бала (покращення приблизно на 19%). Учні почали краще утримувати висоту звуку, але проблеми з диханням і чистотою інтонування залишалися поширеними.

Наочно це можна побачити на графіку в рис.7.

Частка учнів із контрольованим інтонуванням (5–7 рівень шкали) збільшилась із 8,3% до 75%. Середній рівень точності інтонування (за відхиленням у центах) покращився з ± 80 до ± 25 . Тривалість утримання тону під час вокальної фрази зросла в середньому з 1,8 до 3,2 секунд, що свідчить про стабілізацію дихального контролю. Частота використання мовленнєвого регістру зменшилася з 83% до 17% випадків.

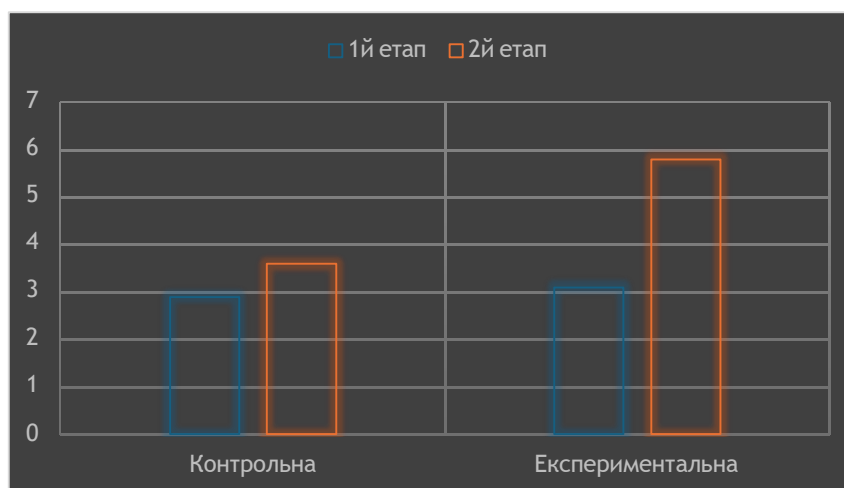


Рисунок 7. Порівняння результатів початкового та повторного етапу за методикою SVDM

У повторному тестуванні спостерігалася чітка стабілізація висоти звуку, природне формування вокальної атаки та зниження напруження у верхньому регістрі. Учні почали демонструвати ознаки «вокальної координації» – поєднання дихання, артикуляції та слухового контролю. Особливо позитивна динаміка відзначена у дітей, які активно користувалися цифровими вправами та методами жестової підтримки інтонування за системою Кодая.

Повторне тестування за методикою SVDM показало суттєве покращення якості інтонування, стабільності звучання та чистоти вокальної фонації в експериментальній групі. Середній приріст +2,7 бала (на 87% від початкового рівня) підтверджує ефективність поєднання цифрових інструментів, інтерактивних вправ і терапевтичних технік у розвитку дитячого голосу. Це свідчить про результативність інноваційного підходу, який сприяє не лише технічному вдосконаленню голосу, а й розвитку музичного слуху, уваги та впевненості у вокальному самовираженні.

Далі наведемо порівняльні результати тестування за методикою тонального музичного слуху та вокальної імітації Е. Гордона (Primary Measures of Music Audiation, PMMA)

Результати повторного тестування за методикою SVDM

Показники	Контрольна група (до експерименту)	Контрольна група (після експерименту)	Експериментальна група (до експерименту)	Експериментальна група (після експерименту)
Сприйняття тональних співвідношень (30 пар)	17,8 правильних відповідей (59%)	20,1 правильних відповідей (67%)	18,6 правильних відповідей (62%)	25,4 правильних відповідей (85%)
Вокальна імітація (8 фраз)	4,1 точних повторень (51%)	5,2 точних повторень (65%)	4,5 точних повторень (56%)	7,0 точних повторень (88%)
Сумарний середній бал (1–10)	4,8	5,6	5,1	7,8

У контрольній групі середній приріст становив +0,8 бала, що дорівнює покращенню на 17% від початкового рівня. Найбільше зростання спостерігалось у сприйнятті тональних співвідношень, тоді як навички вокальної імітації залишилися на середньому рівні.

Візуально зміни наведемо на рис.8.

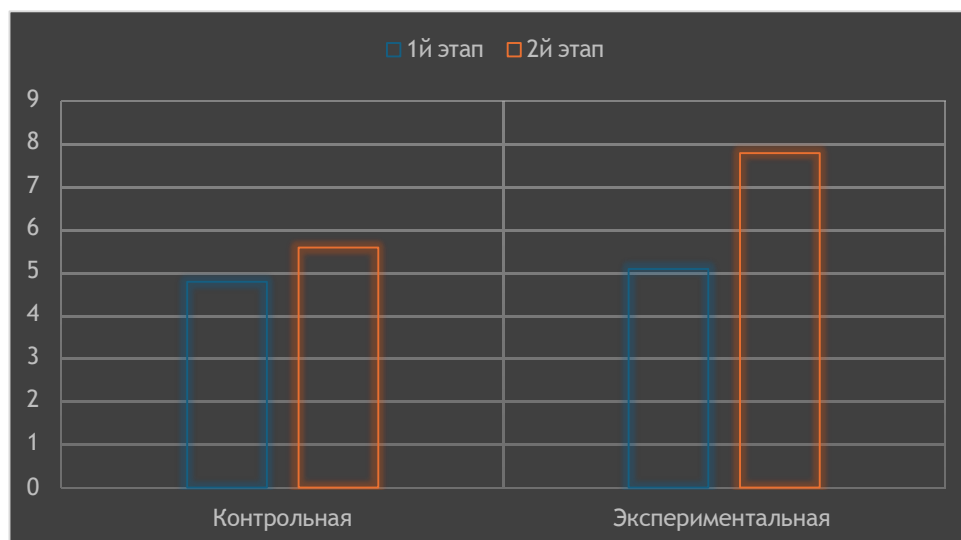


Рисунок 8. Порівняння результатів початкового та повторного етапу за методикою SVDM

В експериментальній групі середній показник зріс із 5,1 до 7,8 бала, тобто на 52%. Збільшилася кількість учнів, які впевнено розрізняють інтонаційні зміни, точно повторюють вокальні фрази та демонструють внутрішнє ладове відчуття.

У контрольній групі учні здебільшого навчилися розпізнавати відмінності між простими інтонаційними парами, однак неточності у відтворенні фраз і слабе дихання зберігались.

У експериментальній групі після інтеграції цифрових засобів (програма SingSharp Kids, інтерактивний модуль Melody Maker) та терапевтичних технік («Дихаю музикою», «Мелодія настрою») спостерігалось покращення слухової уваги, точності повторення та стабільності вокального звучання. Діти стали краще утримувати тональний центр і впевнено переходити з однієї висоти на іншу без порушення ритмічної структури.

Порівняння результатів показало суттєву перевагу експериментальної групи. Якщо у контрольній групі прогрес носив поступовий характер і не виходив за межі середнього рівня, то в експериментальній – спостерігалася стійка позитивна динаміка, що підтверджує ефективність використання інтерактивних технологій та музикотерапевтичних вправ для розвитку музичного слуху, вокальної пам'яті та інтонаційної точності.

Далі наведемо порівняльні результати тестування за методикою З.Кодая

Повторне тестування за методикою Kodály Singing Tests проводилося після завершення формувального етапу експерименту для оцінки змін у розвитку слухово-інтонаційних навичок, уміння сольфеджувати та користуватися жестовою підтримкою (система ручних знаків Кервіна). Умови та структура тесту залишалися ідентичними до первинного вимірювання: три завдання (розпізнавання інтервалів, відтворення коротких поспівок, сольфеджування нотного прикладу), максимальна оцінка – 9 балів.

У контрольній групі середній показник зріс із 4,2 до 5,6 бала, що становить приріст +1,4 бала або приблизно 33% покращення. Діти краще розпізнавали прості інтервали (секунду, терцію), проте залишалися труднощі у сольфеджуванні без опори на інструмент.

Таблиця 13

Сольфеджіо-тест за системою Золтана Кодая (Kodály Singing Tests)

Показник	Контрольна група (до експерименту)	Контрольна група (після експерименту)	Експериментальна група (до експерименту)	Експериментальна група (після експерименту)
Розпізнавання інтервалів (3 бали)	1,6	2,1	1,8	2,8
Відтворення коротких поспівок (3 бали)	1,4	1,9	1,6	2,7
Сольфеджування з ручними знаками (3 бали)	1,2	1,6	1,5	2,5
Загальний середній бал (макс. 9)	4,2	5,6	4,9	8,0

У експериментальній групі середній бал збільшився з 4,9 до 8,0, тобто приріст склав +3,1 бала або 63%. Більшість учнів (9 із 12) досягли високого рівня володіння сольмізацією, змогли самостійно відтворювати мелодії за нотним записом і впевнено використовували ручні знаки Кодая.

Наочно порівняємо результати на рис.9

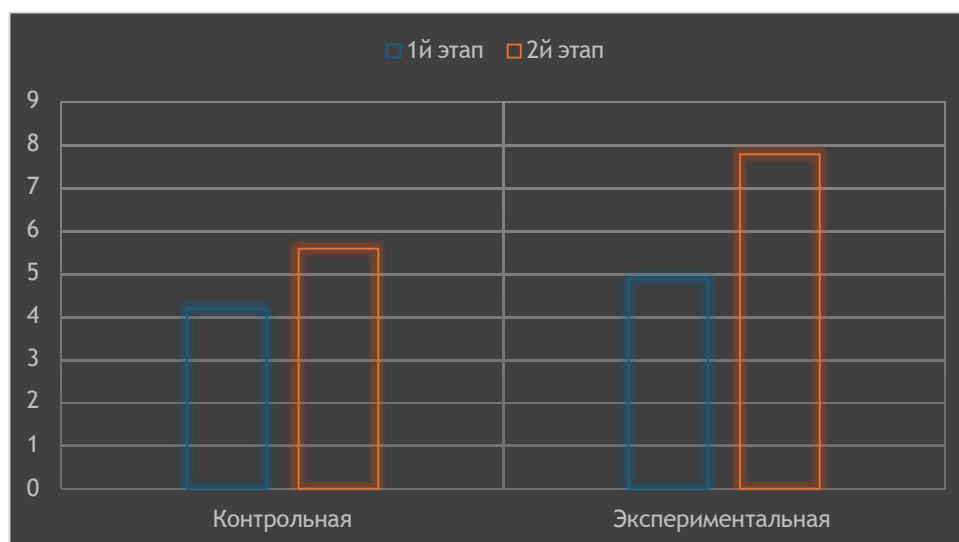


Рисунок 9. Порівняння результатів початкового та повторного етапу за методикою «Сольфеджіо-тест за системою Золтана Кодая (Kodály Singing Tests)»

У контрольній групі діти почали співати чистіше, але зберігали залежність від фортепіанного супроводу, не завжди впізнавали ладові відхилення.

У експериментальній групі після застосування інтерактивних вправ (Melody Maker, мультимедійні відеофрази для сольфеджування) та елементів тілесно-орієнтованої техніки («Голос і рух», «М'яка хвиля») відбулося помітне вдосконалення інтонаційної стабільності, ритмічної точності й ладового відчуття. Учні навчилися координувати спів із жестовими позначеннями, що сприяло глибшому засвоєнню сольмізаційних зв'язків.

Порівняння результатів показало значну перевагу експериментальної групи. Інноваційний підхід, який поєднував цифрові засоби, мультимедійні моделі й тілесно-орієнтовані методи, сприяв системному розвитку музичного слуху та вокальної пам'яті. Якщо контрольна група демонструвала поступове, але обмежене вдосконалення, то експериментальна показала високий рівень самостійності у сольфеджуванні, точності інтонування та глибокого розуміння ладово-мелодичної структури музичного матеріалу.

Далі підсумуємо відомості експерименту. Проведене повторне тестування за трьома методиками – «Singing Voice Development Measure» (SVDM), «Primary Measures of Music Audiation» (PMMA) Е. Гордона та «Kodály Singing Tests» – підтвердило ефективність запропонованого інноваційного підходу до розвитку дитячого голосу, який поєднує цифрові технології, інтерактивні платформи та музикотерапевтичні методи.

Практичні результати експерименту свідчать, що учні експериментальної групи продемонстрували суттєве зростання вокально-інтонаційних, слухових і дихально-резонансних навичок. Зокрема, за методикою SVDM середній показник збільшився з 3,1 до 5,8 бала, що відображає перехід від частково контрольованого до стабільного інтонування. За тестом PMMA рівень тонального слуху зріс із 5,1 до 7,8 бала, що засвідчує розвиток внутрішнього ладового чуття та здатності до точного повторення мелодій. За сольфеджіо-тестом Кодая середній результат підвищився з 4,9 до 8,0 бала, що свідчить про оволодіння основами сольмізації та впевнене користування ручними знаками.

Порівняльний аналіз показав, що учні контрольної групи, які навчалися традиційними засобами, продемонстрували лише незначне покращення (у середньому на 15–25%), тоді як у експериментальній групі зростання результатів становило 50–80% залежно від показника. Це свідчить про те, що інтеграція цифрових інструментів, мультимедійного зворотного зв'язку та терапевтичних методів дихання і руху створює оптимальні умови для розвитку дитячого голосу. Практичний ефект впровадження методики проявився не лише у підвищенні технічних параметрів співу, а й у формуванні стійкої мотивації до вокальної діяльності, зниженні психоемоційної напруги та розвитку саморегуляції дихання й голосу.

РОЗДІЛ 3.

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ІНТЕГРАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МЕТОДИК РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО ГОЛОСУ У АКТУАЛЬНІ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ

3.1. Використання цифрових інструментів, інтерактивних платформ та мультимедійних засобів у вокальному навчанні

Цифровізація музичної освіти створює нові можливості для розвитку дитячого голосу, зокрема у сфері формування інтонаційної точності та навичок самоконтролю, особливості використання платформ та інструментів наведені в табл.14.

Таблиця 14

Порівняльна характеристика цифрових, інтерактивних та мультимедійно-музикотерапевтичних технологій у вокальному навчанні

Порівняльна характеристика	Цифрові інструменти	Інтерактивні платформи	Мультимедійні та музикотерапевтичні засоби
Основна мета застосування	Формування інтонаційної точності, розвиток слухового самоконтролю	Розвиток творчого слуху, імпровізаційності та командної взаємодії	Емоційна виразність, релаксація, гармонізація психофізичного стану
Приклади використання	SingSharp Kids, Vocal Pitch Monitor, WinSingad	Chrome Music Lab, Smule, Meludia, KaraFun	Анімовані презентації, вправи «Дихаю музикою», «Свічка», «М'яка хвиля»
Форма роботи	Індивідуальна або парна з елементами самокорекції	Групові, інтерактивні, змагальні або кооперативні	Індивідуальна та групові, з елементами арт-терапії
Педагогічний ефект	Візуалізація голосових параметрів, точність інтонуювання, контроль дихання	Підвищення мотивації, розвиток комунікації, формування музичного мислення	Зняття емоційної напруги, розвиток тембрової виразності, стабілізація дихання
Методи та прийоми	Зорово-слухові асоціації, вправи типу «Музичний термометр»	Ігрові, творчі, проєктні («Співай свою мелодію», «Мелодія мого імені»)	Емоційно-асоціативний спів, дихально-рухові техніки, візуальні образи

Технічна складність	Потребує гаджетів і мікрофонів з якісним зворотним зв'язком	Вимагає підключення до мережі, мультимедійного обладнання	Переважно прості засоби (музика, зображення, рух)
Психолого-педагогічний результат	Формує усвідомленість, самодисципліну, аналітичність	Розвиває соціальну взаємодію, креативність, ініціативність	Забезпечує емоційну стабільність, релаксацію, позитивне ставлення до навчання
Переваги	Об'єктивність оцінки, точність результатів, індивідуалізація	Висока мотивація, гейміфікація навчання, розвиток комунікації	Психотерапевтичний ефект, зниження тривожності, збереження голосового здоров'я
Обмеження	Технічна залежність, потреба в навичках користування програмами	Може відволікати учнів від технічної сторони вокалу	Потребує контролю емоційного навантаження та педагогічної делікатності

Використання спеціалізованих мобільних застосунків – SingSharp Kids, Vocal Pitch Monitor, WinSingad – дозволяє учням у реальному часі відстежувати параметри власного голосу, зокрема частоту основного тону (F_0), амплітуду та темброві характеристики. Візуалізація голосових даних на екрані створює зорово-слухові асоціації, що сприяє більш точному інтонуванню й усвідомленню звукових відхилень.

Застосування цифрового зворотного зв'язку підсилює роль власного слухового контролю дитини: вона не лише виконує вокальне завдання, а й аналізує результат, співвідносячи відображені на екрані показники з аудіовізуальним еталоном. Таке навчання стимулює самокорекцію та формує у дітей мотивацію до вдосконалення власного звучання. Практичним прикладом є вправа «Музичний термометр», під час якої учні співають звук «ля», стежачи за кольоровою шкалою на дисплеї, що змінюється залежно від висоти тону. Завдання полягає в утриманні інтонації в «зеленій зоні», що тренує стабільність фонації та контроль дихання [11, с.80].

Застосування таких цифрових інструментів у навчальному процесі підвищує ефективність вокальної підготовки, оскільки об'єднує технічну точність із розвитком музичного слуху та усвідомленням фізіологічних механізмів голосоутворення. Водночас інтеграція цифрових технологій сприяє

формуванню аналітичного мислення, відповідального ставлення до власного звучання та позитивного емоційного залучення дітей у процес співу.

Інтерактивні платформи та мультимедійні ресурси стають ефективними засобами оновлення вокальної педагогіки, адже поєднують освітню функцію з елементами гри, творчості й комунікації. Навчальні середовища Chrome Music Lab, Smule, Meludia, KaraFun дозволяють дітям виконувати вокальні завдання у форматі інтерактивної взаємодії – створювати мелодії, імпровізувати, співати у дуеті або групі, змагатися у точності інтонування. Такі інструменти формують мотиваційно-емоційний компонент навчання, адже перетворюють традиційне тренування голосу на захопливий творчий процес [25, с.39].

Інтерактивна діяльність сприяє розвитку колективної взаємодії, коли учні спільно створюють або аналізують музичні фрази, підтримують ритмічну єдність і слухову злагодженість. Зокрема, модуль Melody Maker у Chrome Music Lab стимулює креативність: діти складають власні мелодії, відтворюють їх голосом, а потім обговорюють із групою результат. Прикладом такої діяльності є вправа

«Співай свою мелодію», коли учень створює короткий мотив із восьми нот, виконує його вокально, а однокласники оцінюють точність і ритмічність співу.

Не менш ефективною є вправа «Мелодія мого імені», що поєднує інтерактивність із персоналізацією вокального досвіду. Учні перетворюють власне ім'я на музичну фразу, використовуючи ручні знаки Кодая та цифрові засоби Melody Maker. Така діяльність розвиває внутрішній слух, ладове відчуття і впевненість у власному голосі. У цілому інтерактивні платформи стимулюють ініціативність, комунікацію й музичне мислення, формуючи сучасну модель вокальної освіти, орієнтовану на активність, самовираження та співтворчість.

Використання мультимедійних і музикотерапевтичних засобів у вокальній педагогіці сприяє формуванню емоційно-виразного співу, гармонізації психофізичного стану учнів та розвитку їхнього тембрового чуття. Анімовані презентації з персонажами, що мають різну висоту, тембр і динаміку звучання, створюють асоціативне поле сприйняття: дитина інтуїтивно пов'язує звук із образом, емоцією, кольором або рухом. Такий підхід підсилює емоційний

компонент навчання й полегшує засвоєння складних вокальних понять через ігрову діяльність [14, с.20].

Ефективним інструментом є емоційно-асоціативний спів, під час якого учні повторюють короткі інтонаційні фрази, що відображають різні почуття – радість, подив, ніжність, смуток. Наприклад, лагідне «ля-ля-ля» асоціюється зі спокоєм, а голосне «А!» – із подивом. Це розвиває інтонаційну виразність і внутрішній зв'язок між емоцією та звуком, що є важливою складовою художнього вокалу.

Дихально-релаксаційні практики, зокрема вправи «Дихаю музикою» і «Свічка», формують глибоке, рівне дихання, допомагають зняти напругу та стабілізують фонаційний процес. Такі вправи поєднують дихальні цикли з уявними образами, що активізує емоційно-вольову сферу та сприяє природному розкриттю голосу. Тілесні техніки «М'яка хвиля» і «Голос і рух» спрямовані на синхронізацію дихання, руху та звуку: легкі коливальні рухи тіла в ритмі музики допомагають розкріпачити голос, покращити резонанс і координацію дихально-фонаційного апарату [10, с.152].

Застосування мультимедійних і музикотерапевтичних технологій у шкільному вокальному навчанні формує цілісну систему психофізичного розвитку дитини, підвищує її стресостійкість, сприяє виразному, емоційно забарвленому звучанню та збереженню голосового здоров'я.

3.2. Інтеграція елементів музикотерапії, дихальних і тілесно-орієнтованих технік у роботі з голосом дітей

У контексті шкільної вокальної освіти вони забезпечують м'яку корекцію голосових навичок, сприяють стабілізації фонації та підвищують емоційно-мотиваційну залученість учнів, що підтверджується результатами проведеного педагогічного експерименту. У межах емпіричного дослідження застосування музикотерапевтичних технік дало можливість знизити рівень голосової напруги учнів, покращити дихально-резонаторну координацію та позитивно вплинути на інтонаційну точність, що відобразилося у динаміці їхніх аудіозаписів та самозвітів про вокальне самопочуття (табл.15) [1, с.36].

Таблиця 15

Інтеграція музикотерапевтичних, дихальних і тілесно-орієнтованих технік
у роботі з дитячим голосом

№	Вид технік	Приклади	Основний вплив	Результат
1	Музико-терапевтичні	Тоновий спів; звукові медитації; «спів-зітхання»; вокальна релаксація	Емоційне розслаблення, стабілізація фонації, зниження напруги гортані	Рівний тембр, легке звучання, менше зривів голосу
2	Дихальні техніки	«Книга на животі»; «теплий видих»; S– Z–V; дихальна хвиля	Формування діафрагмального дихання, плавність видиху	Триваліша фонація, чистіше інтонування
3	Евритмія та ритмопластика	«Крок–звук»; плескання в ритм; руховий спів	Координація руху й голосу, зняття затисків	Плавніші фрази, м'якша атака, природність звучання
4	Body-percussion	Ритмічні малюнки; «плече–долоня– звук»	Активізація корпусу, розвиток внутрішнього пульсу	Стійкіший ритм і фонація
5	Вокальна йога	«Дихання струмком»; глісандо в позі; подовжений видих	Розслаблення корпусу, стабілізація вихідного тиску	Рівніший тембр, більший контроль звуку
6	Тілесна усвідомленість	«Дзеркало тіла»; дотики до резонаторів; «голос і кроки»	Зменшення м'язових блоків, розвиток резонансного відчуття	Усвідомлене голосоведення, корекція крикливості

Центральним елементом музикотерапевтичної практики є тоновий спів, який передбачає виконання протяжних голосних звуків у межах комфортної теситури. Ця техніка спрямована на формування рівного повітряного потоку, стабільної вібрації голосових зв'язок і налаштування тембрової рівності. Під час експериментальних занять тоновий спів застосовувався на початку уроку як частина підготовчого вокального розігріву: діти виконували звук «mmm» або «ooo» у середньому регістрі протягом 4–6 секунд з поступовим подовженням фонації. Це сприяло м'якій активізації резонаторів і зменшенню симптомів м'язової скутості, які у частини учнів фіксувалися на констатувальному етапі.

Другим важливим компонентом є вокальна релаксація, що включає вправи на зняття надмірної напруги з плечового пояса, шиї та діафрагмальної зони.

Найчастіше застосовувалися вправи «вільне видихання з голосом», «зітхання-спів» та «легке споглядання звуку» (спів на думці перед озвученням). Під час формувального етапу ці вправи допомогли дітям із підвищеним рівнем тривожності уникнути надмірної твердості атаки звуку та покращили плавність переходів між нотами. Аудіозаписи показали, що після систематичного використання релаксаційних практик голос ставав рівнішим, а кількість «зривів» на початку фраз – меншою.

Ефективність у роботі з дітьми продемонстрували й звукові медитації – короткі 2–3-хвилинні вправи на монотонному звуці («А», «У», «О») у мінімальній гучності. Вони поєднувалися з дихальними циклами та легкими рухами рук. Метою було синхронізувати дихання, фонацію та внутрішнє відчуття голосу. На контрольному етапі відзначено покращення тембрової стабільності саме в учнів, які мали труднощі із рівністю звучання голосних – їх медитативні вправи допомогли сформуванню більш усвідомлену поведінку голосового апарату. До практики було включено також вправи аудіовізуальної саморефлексії, що виконували подвійну функцію: з одного боку забезпечували терапевтичний ефект (через фокусування на власному звучанні), а з іншого – сприяли розвитку технічної точності. Учні записували фрагменти тонового співу на мобільні програми Vocal Pitch Monitor і Sing Sharp, після чого слухали та коротко описували, що відчували під час співу й як змінився їх голос. У такий спосіб музикотерапевтика інтегрувалася з цифровими технологіями, що повністю узгоджується з результатами формувального етапу, де цифровий зворотний зв'язок значно підвищив контроль за диханням і інтонацією [5, с.156].

Музикотерапевтичні техніки позитивно вплинули й на емоційний стан дітей. Психоемоційний комфорт, створений завдяки релаксаційним і медитативним вправам, сприяв зниженню тривожності, що особливо важливо для дітей із підвищеним страхом сцени або труднощами адаптації. За результатами анкетування, 68 % учнів експериментальної групи повідомили, що голосові вправи з елементами музикотерапії допомогли їм «відчути голос легшим» або «менше хвилюватися» перед виконанням.

Дихальні та тілесно-орієнтовані техніки становлять фундамент фізіологічно грамотної фонації, оскільки саме вони забезпечують зв'язок між диханням, резонансом, роботою м'язів корпусу та якістю звуку. Для дитячого голосу, який характеризується нестабільністю дихання, нерівномірною роботою голосових зв'язок і частими м'язовими затисками, тілесно-орієнтований підхід є необхідною умовою формування природної та безпечної вокальної техніки. Проведене емпіричне дослідження підтвердило, що діти, які регулярно виконували тілесно-дихальні вправи, швидше покращували координацію фонації та демонстрували більшу стабільність звучання на контрольному етапі [24, с.62]. Дихальна координація є базовою для якісного голосоутворення.

В експериментальній групі використовувалися вправи на діафрагмально-костальне дихання («книга на животі», «повітряна хвиля», «спокійний вдих через ніс – теплий видих на звук»), що допомогло зменшити поверхнєве дихання та надмірне напруження плечового пояса, яке було поширеним під час констатувального етапу. Діти вчилися вирівнювати дихальний потік, працювати з м'яким видихом та уникати різкої атаки звуку. За результатами аудіоспостережень, саме завдяки дихальній стабілізації зріс показник чистоти інтонації й тривалості фонації.

Важливу роль у розвитку голосу відіграє постава та м'язова свобода. До занять були включені короткі тілесні практики: розслаблення шиї, плечей, активізація корпусу, м'які розтягувальні рухи для грудної клітки та бокових м'язів, обертання плечима, розкриття грудного відділу. Це дозволило зменшити м'язові блоки, які перешкоджали вільній роботі гортані. Під час формувального етапу учні стали впевненіше тримати рівну поставу, що позитивно позначилось на силі та рівності звуку.

Ефективними для дитячого віку виявилися й тілесно-ритмічні методи, зокрема евритмія Жака-Далькроза та body-percussion. Уроки включали вправи «крок–звук», «плескання в ритм фрази», «голос у русі», які допомогли дітям поєднувати ритм тіла та голосу. Така інтеграція дала відчутні результати: діти легше переходили між нотами, зменшилася різкість атак, а спів у русі дозволив

звільнити голос від зайвого тиску та скутості. За даними протоколів спостереження, саме рухові вправи мали найбільший вплив на зниження горлового затиску у частини учнів.

Додатковий позитивний ефект забезпечили елементи вокальної йоги, зокрема поєднання статичних поз з тривалими видихами на голосні звуки. Використовувалися вправи «дихання струмком», «подовжений видих зі звуком S–Z–V», «м'які глісандо на відкритих голосних». Вони сприяли розвитку контрольованого дихання, стабілізації фонації та зміцненню корпусної опори, що відобразилося у кращій тривалості звучання на середніх нотах.

Окремим напрямом роботи стали вправи на тілесну усвідомленість, які допомагали дітям відчувати роботу голосового апарату та взаємозв'язок тіла з голосом. Використовувалися методики «дзеркало тіла» (дитина повторює рухи педагога), «пальцева розвідка резонаторів» (легкі дотики до грудей, щік, носової кістки для відчуття вібрацій), «голос і кроки» (зміна висоти тону відповідно до темпу руху). У ході дослідження діти почали краще контролювати силу звуку та уникати крикливих інтонацій, що було однією з цілей формувального етапу.

3.3. Педагогічні умови впровадження інноваційних підходів у навчальну діяльність учнів закладів загальної середньої освіти

Ефективне впровадження інноваційних технологій у вокальну роботу з дітьми можливе лише за умови чіткої організації навчального процесу та продуманого методичного супроводу. Практичний досвід показує, що результативність значно зростає, коли заняття будуються поетапно: спочатку – короткий тілесно-дихальний розігрів (2–3 хвилини), потім – основні вокальні завдання (7–10 хвилин), і на завершення – інтеграція музикотерапевтичних або релаксаційних технік (1–2 хвилини). Така структура дозволяє уникнути перевантаження голосового апарату, створити фізіологічну основу для фонації й забезпечити плавний перехід від рухових і дихальних патернів до звучання голосу. На уроках музичного мистецтва це може реалізовуватись, наприклад,

через чергування вправ «крок–звук», «повітряна хвиля», коротких глісандо та тонового співу [23, с.11].

Методичний добір технік має враховувати вікові особливості учнів. На практиці у молодших школярів краще працюють інноваційні вправи ігрового типу – «спів-перекличка», рухові ритми body-percussion, звукові медитації зі спостереженням за вібраціями. Такі завдання дають можливість включити моторні канали сприйняття та швидше зняти затиски. Для середньої ланки доцільно вводити більш усвідомлені техніки: роботу з резонаторами через дотики, вправи на стабілізацію повітряного потоку (довгі видихи з голосними), елементи вокальної йоги. У практичному вимірі це реалізується через мікросерії вправ: «3 спроби на відчуття резонансу», «5 дихальних циклів», «10 секунд на плавне глісандо». Такі чіткі мікрозавдання допомагають дітям концентруватися і відстежувати зміни у власному голосі [6, с.27].

Суттєвим методичним ресурсом виступає використання цифрових інструментів, які підтримують інноваційний характер навчання. На практиці ефективно застосовуються мобільні додатки Vocal Pitch Monitor, Sing Sharp, VoxTools, що дозволяють фіксувати висоту звуку, стабільність дихання та якість інтонації. Учні можуть одразу бачити графік власного вокального фрагмента, що сприяє точному самоаналізу. Наприклад, під час вправи на тривалий видих педагог пропонує записати звук і порівняти довжину фонації з попередньою спробою; під час глісандо – простежити рівність лінії на моніторі. Такий підхід створює відчутний практичний ефект і сприяє значно швидшому прогресу.

Організаційно важливо також забезпечити доступ до адаптованих навчальних матеріалів – коротких відеоінструкцій, карток із вправами, QR-кодів до демонстрацій. Наприклад, на стіні класу може бути розміщена «вокальна станція» з трьома зонами: дихальна (вправи 1–3), голосова (вправи 4–6), релаксаційна (вправи 7–8). Це дозволяє проводити фрагментовані міні-практики навіть протягом коротких уроків. Педагогічний досвід показує, що такі візуальні й структуровані опори значно полегшують дітям запам'ятовування та узгодження рухових, дихальних і голосових дій.

Психолого-педагогічні умови є визначальним чинником того, наскільки успішно учні засвоюють інноваційні методики роботи з голосом. Дитячий голос є чутливим до емоційного стану, рівня впевненості й наявності внутрішньої напруги, тому створення безпечного, підтримувального освітнього середовища є обов'язковою складовою роботи. На практиці це означає, що на початку занять педагог має формувати позитивний фон: короткі вправи на налаштування («дихальна хвилина», «тихе гудіння», «вільний видих») допомагають зняти перше напруження та переключити увагу на власне тіло й звук. М'який педагогічний тон, відсутність критики на етапі первинних спроб, підкріплення навіть мінімальних успіхів створюють відчуття безпеки, у якому діти охочіше експериментують зі звуком і відчують своє право помилятися.

Важливо враховувати індивідуальні психологічні особливості учнів, оскільки робота з голосом тісно пов'язана з самооцінкою та самовідчуттям. На практиці доцільно застосовувати диференційований підхід: дітям із високою тривожністю – більше релаксаційних технік та рухових вправ для зняття затиску; активним та імпульсивним – структуровані дихальні завдання, що дисциплінують фонацію; учням із низькою самооцінкою – вправи на м'яке резонування та позитивний зворотний зв'язок. Значною частиною успішності інноваційного підходу є педагогічна відкритість: можливість кожної дитини обрати комфортну гучність, темп або позу для виконання вправи. Практичні спостереження показують, що свобода вибору суттєво знижує страх перед «публічністю» власного голосу й покращує якість звучання [21, с.35].

Не менш важливою умовою є формування атмосфери творчої співпраці. Педагог може використовувати парні та групові вправи, де діти спільно відтворюють ритм, проводять «голосові діалоги», створюють короткі імпрровізації. Це розвиває не лише вокальні навички, а й соціальну взаємодію, що, у свою чергу, позитивно впливає на вільність звучання. У практиці добре зарекомендували себе вправи типу «дзеркальний голос», «спів у відповідь», «груповий тоновий оркестр». Коли діти чують, що їх голос є частиною спільного звучання, вони значно легше позбавляються скутості та напруги.

Важливим психологічним чинником є створення ситуації успіху. Педагог має чітко дозувати складність завдань, щоб дитина щоразу відчувала прогрес. Наприклад, перед введенням складних вправ на резонанс можна виконати коротку серію успішних простих вправ («легке гудіння», «м'яке глісандо»), що формує відчуття впевненості. Додатково важливо давати якісний вербальний зворотний зв'язок: не оцінювати, а описувати – «твій звук став рівнішим», «дихання було спокійним», «резонанс відчувається ближче до носу». Такий описовий стиль сприяє внутрішній саморегуляції й допомагає дитині розуміти, як працює її голос [20, с.106].

Психолого-педагогічні умови також включають розвиток навичок самоусвідомлення. На практиці використовують коротку голосову рефлексію: діти після вправи відповідають у двох словах – «що я відчув», «де звучав голос», «що було легко/важко». Це формує здатність аналізувати власну фонацію й активізує внутрішні механізми контролю. Враховуючи результати емпіричного дослідження, саме ці рефлексивні та емоційно-підтримувальні методи сприяли найшвидшому зниженню затисків та покращенню звучання у дітей.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз дозволив встановити, що дитячий голос є динамічною біопсихофізіологічною системою, яка потребує спеціальних умов для збереження здоров'я та розвитку природної фонації. Узагальнення наукових джерел показало, що сучасні підходи до роботи з дитячим голосом базуються на поєднанні традиційних вокально-педагогічних принципів із інноваційними технологіями, орієнтованими на цілісну підтримку голосового апарату. Виявлено, що особливо важливими для формування якісного звучання є дихальна координація, резонансна організація, м'язова свобода та психоемоційний комфорт учня, які в комплексі визначають ефективність розвитку голосу у шкільних умовах.

Доведено, що музикотерапевтичні, дихальні та тілесно-орієнтовані техніки відіграють системоутворюючу роль у формуванні здорового голосоведення. Музикотерапія забезпечує емоційне розслаблення, стабілізацію фонації та зниження голосової напруги; дихальні техніки сприяють розвитку діафрагмально-костального дихання та рівномірного повітряного потоку; тілесно-орієнтовані методи усувають м'язові затиски, активізують природні рухові патерни та підтримують правильну роботу корпусу. Усі ці компоненти формують інтегративний підхід, у межах якого голос розглядається як результат взаємодії тіла, дихання та психоемоційного стану.

Узагальнення теоретичних положень показало, що ефективно впровадження інноваційних технологій у роботу з дитячим голосом можливе лише за умови забезпечення відповідних педагогічних і організаційно-методичних умов. До них належать поетапність навчального процесу, регулярність застосування технік, адаптація матеріалу до вікових можливостей учнів, використання цифрових інструментів та створення підтримувального освітнього середовища. Теоретично обґрунтовано, що саме комплексний, міждисциплінарний підхід дає змогу сформувати стійкі навички природної та

безпечної фонації, що відповідає сучасним вимогам музичної освіти в закладах загальної середньої освіти України.

Практичні результати дослідження засвідчили, що впровадження інноваційних підходів – музикотерапевтичних, дихальних і тілесно-орієнтованих технік – забезпечує помітне покращення якості дитячої фонації, інтонаційної точності та голосової стійкості. У ході роботи було підтверджено, що систематичні вправи на діафрагмально-костальне дихання, тоновий спів, рухово-ритмічні техніки та елементи вокальної йоги сприяють зменшенню м'язових затисків, вирівнюванню дихального потоку й формуванню природного тембрового звучання. Аналіз аудіоматеріалів, спостережень та опитувань показав позитивну динаміку: учні демонстрували впевненіше володіння голосом, кращу стійкість звуку та зниження проявів тривожності під час співу. Практика засвідчила, що поєднання інноваційних технік із традиційними вокальними прийомами є ефективним і добре інтегрується у структуру сучасного шкільного уроку музичного мистецтва.

Отримані результати дозволили сформулювати низку практичних рекомендацій. Педагогам варто впроваджувати щоденні короткі вправи на розігрів дихання та голосового апарату, забезпечувати поетапну побудову занять та уникати перевантаження голосу дітей. Доцільно використовувати цифрові інструменти – мобільні додатки для моніторингу інтонації та фонаційної стабільності, аудіозаписи для самоаналізу, відеодемонстрації технік. Рекомендовано інтегрувати у заняття музикотерапевтичні методики для підтримки емоційного стану та створення атмосфери творчої безпеки. Важливо застосовувати диференційований підхід, адаптуючи темп і складність вправ відповідно до індивідуальних особливостей учнів.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з удосконаленням цифрових засобів діагностики голосового розвитку школярів, розробленням комплексних програм, що поєднують вокальну педагогіку, музикотерапію та тілесну освіту, а також вивченням довгострокового впливу інноваційних технік на збереження здоров'я дитячого голосу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Голос безмовленнєвої дитини» посібник щодо формування мовленнєвої компетентності у дітей з особливими освітніми потребами засобами альтернативної комунікації / Творча група педагогів КУ Сумського НВК №34 СМР: Шрамко Л.М., Куриленко І.М., Ковальчук І.П., Краузе В.В., Павленко М.С.- Суми 2018.- 44 с.
2. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів): підручник. Київ: Віпол, 2007. 174 с.
3. Атамасенко Н.О. Теоретичні аспекти формування вокальнохорових навичок підлітків у позашкільних навчальних закладах // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. 2014. Вип. (2). С. 182–187.
4. Баранова О.М. Виховання та розвиток вокально-технічних навичок. Методичні рекомендації, Херсон, 2016, 20 с.
5. Барсів Ю. А. Вокально-виконавські і педагогічні принципи М. І. Глінки: посібник. Ленінград: Музика, 1968. 222 с.
6. Бондарчук А. Методика формування вокально-виконавських навичок студентів мистецьких спеціальностей засобами естрадної пісні. 69 Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. 2020. № 3. С. 24-30.
7. Вежневць І. Л. Еволюція жанру музичного портрета у творчості Франсіса Пуленка: наратив та візуалізація. Текст і образ: актуальні проблеми історії мистецтва: наук. електр. журн. Вип. 1(3). Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2017. С. 14–19.
8. Волошин П. М. Виховання громадянськості молодших школярів у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу: монографія. Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2016. 213 с.
9. Волошин П. М. Основи вокальної майстерності: посібник для студентів та вчителів музичного мистецтва. Умань: Візаві, 2020. 122 с.

10. Гарбузюк Т. В. Музична терапія або лікувальні властивості музики / Т. В. Гарбузюк, І. А. Мурсамітова // Еколого-валеологічне виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в сучасному освітньому просторі: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернетконференції (Суми, 09-10 грудня 2015 року). – Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. С. 150 – 153.
11. Гмиріна С. В. Методи роботи студентів над вокальними творами у класі сольного співу. Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі. 2019. № 4. С. 77–83.
12. Гнидь Б. П Історія вокального мистецтва: підручник. Київ: НМАУ, 1997. 320 с.
13. Гринь Л.О. Історичний аспект розвитку української вокальної школи ХХ століття. Вісник Запорізького національного університету. 2012. № 1. С. 45– 49.
14. Грицьків О. А. Функціональні особливості використання сучасних вокальних технік у джазовому виконавстві. Мистецькі пошуки: Збірник наукових праць. Випуск 2 (9). Суми: ФОП Цьома С.П., 2018. С. 18–22.
15. Закрасняна Ж. М. Сучасні вимоги до підготовки фахівців спеціальності «Академічний вокал». Інноваційні ідеї, 2017. С. 57-58.
16. Кавун В.М. Виховання молодого вокаліста. Сольний спів. Спів на еластичному диханні: навчальний посібник з нотами, вокальнопедагогічний репертуар, Вінниця: Нова Книга, 2017, 352 с.: ноти.
17. Кушка Я.С. Охорона та гігієна співацького голосу. Посібник з основ збереження співацького голосу. Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2021. 144 с.
18. Кушнір К.В., Сідорова І.С. Хорознавство та хорове аранжування: навчальнометодичний посібник. Вінниця: Твори, 2021. 191 с.
19. Михаськова М. Модель розвитку вокально-інтонаційних навичок на уроках музики в початковій школі в процесі розспівки. Психологопедагогічні проблеми сільської школи. 2013. № 46. С. 123–129.

20. Остапчук Л., Василевська-Скупа Л., Басовська С. Шляхи професіоналізації української народнопісенної традиції. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 60, том 2, 2023. С.104-110.

21. Остапчук Л.О., Сідорова І.С., Лановенко-Мельник Н.В. Автентична та народноакадемічна манери співу: специфіка і шляхи професіоналізації. Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич. 2021. Вип. 35 С. 32- 39.

22. Сирота З. М., Радченко С. М., Тименко В. П. та ін. Художньо-творчий розвиток обдарованих дітей у мистецькій освіті: навч.-метод. посіб. для студентів мистецько-педагогічних факультетів. Умань: Візаві, 2015. 104 с.

23. Фролова Т.М., Атаманова В.О., Кононенко О.В., Стенкова Н.Ф. Анатомо-фізіологічні особливості, методика дослідження та семіотика захворювань органів дихання у дітей. Методичні вказівки, Харків: ХНМУ, 2019, 43 с.

24. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти: навч. посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2016. 240 с.

25. Черній В.В., Одайник С.І.,Тітова О.Р. Удосконалення вокально-виконавської майстерності в навчальному процесі: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Музичне мистецтво». Житомир, 2024. 166 с.

26. Шинкарук А. В. Вправи як ефективний засіб формування й розвитку професійної майстерності вокаліста // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – 2021. – Вип. 4. – С. 95–102.

ДОДАТКИ

Додаток А

Протокол оцінювання вокального розвитку за методикою «Singing Voice Development Measure» (SVDM) (за Joanne Rutkowski, адаптовано для шкільної практики)

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Прізвище, ім'я учня: _____

Вік: _____

Клас: _____

Дата обстеження: _____

Педагог-дослідник: _____

Група: ☐ контрольна ☐ експериментальна

УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ

Приміщення з комфортною акустикою, температура 20–22 °С.

Використовувався аудіозапис стимулів (3–5 мелодичних фраз у межах до¹–соль¹).

Кожна дитина повторювала мотив у форматі «виклик – відповідь».

Тривалість індивідуальної діагностики: 5–7 хв.

Перед тестуванням – коротка вокально-дихальна розминка.

ІШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ (8 РІВНІВ SVDM)

Рівень	Характеристика вокального розвитку	Ознаки звучання	Бали
1	<i>Мовний тип голосу</i> – дитина говорить або монотонно бурмоче звук без інтонації.	Відсутнє інтонування, тон не утримується.	
2	<i>Мовно-мелодійний тип</i> – спроби змінити висоту звуку, але неточно.	Нестабільна висота, короткі глісандо.	
3	<i>Перехідний тип I</i> – частково відтворює напрям мелодії (вгору/вниз).	Інтонаційні коливання до 1 тону.	
4	<i>Перехідний тип II</i> – здатність утримувати окремі ноти, але порушується ритм.	Є спроба вокального тону, але без точності.	
5	<i>Початковий співочий голос</i> – точне інтонування у межах 3–4 звуків, плавна атака.	Помірна стійкість, контроль дихання.	
6	<i>Сформований співочий голос I</i> – відтворює короткі фрази у зручній теситурі.	Стабільна фонація, рівна гучність.	
7	<i>Сформований співочий голос II</i> – виконує цілісну мелодію, чисто інтонуючи.	Контроль дихання, темброва сталість.	
8	<i>Контрольований вокальний голос</i> – повністю стабільний спів, точність і виразність.	Повна вокальна координація.	

ОЦІНЮВАННЯ ПАРАМЕТРІВ (за спостереженням педагога)

Параметр	Опис показника	Бали (1–5)	Коментар
Інтонаційна точність	Здатність точно відтворювати висоту тону		
Стійкість фонації	Тривалість та контроль звуковидобування		
Ритмічна організованість	Збереження темпу і тривалості звуків		
Темброва якість	Природність, ясність, відсутність напруги		
Дихально-резонаторна координація	Поєднання дихання, опори і звучання		
Артикуляція	Виразність мовлення під час співу		
Емоційна виразність	Залученість, сценічна впевненість		

Максимум = 35 балів Підсумковий бал: _____ Рівень SVDM: _____

ПІДСУМКОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

1–2 рівні: мовний тип – спів не сформований; потрібні елементарні вправи на інтонування.
 3–4 рівні: перехідний тип – наявна здатність до мелодійного мислення, слід розвивати слух.
 5–6 рівні: початково сформований голос – стабільна фонація, рекомендовано роботу над диханням.
 7–8 рівні: сформований вокальний голос – повноцінне інтонування, контроль тембру та ритму.

ПРИМІТКИ ПЕДАГОГА

Додаток 2

Таблиця мелодій для тесту тонального слуху та вокальної імітації (адаптація до українського контексту)

№ пари	Мелодія А	Мелодія В	Характеристика (однакові / різні)
1	«Журавель» (до–ре–мі–ре–до)	«Журавель» (до–ре–мі–ре–до)	однакові
2	«Подольночка» (мі–фа–соль–фа–мі)	«Подольночка» (мі–фа–соль–соль–фа)	різні (остання нота)
3	«Котику сіренький» (до–до–мі–ре–до)	«Котику сіренький» (до–до–мі–ре–ре)	різні (кінцева інтонація)
4	«Ходить гарбуз по городу» (соль–соль–фа–мі–фа)	«Ходить гарбуз по городу» (соль–соль–фа–мі–фа)	однакові
5	«Ой єсть в лісі калина» (ре–мі–фа–соль–фа–мі–ре)	«Ой єсть в лісі калина» (ре–мі–фа–соль–фа–фа–мі)	різні
6	«Веселі гуси» (мі–фа–соль–фа–мі)	«Веселі гуси» (мі–фа–соль–фа–мі)	однакові
7	«Ой на горі та й женці жнуть» (до–мі–соль–мі–до)	«Ой на горі та й женці жнуть» (до–ре–соль–мі–до)	різні
8	«Два півники» (мі–фа–соль–соль–фа–мі–ре)	«Два півники» (мі–фа–соль–соль–фа–мі–ре)	однакові
9	«А ми просо сіяли» (ре–фа–мі–фа–ре)	«А ми просо сіяли» (ре–фа–мі–соль–ре)	різні
10	«Щедрик» (мі–фа–соль–фа–мі–ре–мі)	«Щедрик» (мі–фа–соль–фа–мі–ре–мі)	однакові
11	«Ой хто, хто Миколая любить» (до–мі–ре–мі–фа–мі–ре)	«Ой хто, хто Миколая любить» (до–мі–ре–мі–соль–мі–ре)	різні
12	«Їде, їде козак містом» (мі–фа–соль–соль–фа–мі)	«Їде, їде козак містом» (мі–фа–соль–соль–фа–мі)	однакові
13	«Несе Галя воду» (мі–фа–соль–фа–мі)	«Несе Галя воду» (мі–фа–соль–фа–фа)	різні
14	«Пливе човен води повен» (до–мі–фа–мі–ре–до)	«Пливе човен води повен» (до–мі–фа–мі–ре–до)	однакові
15	«Ой у лузі калина» (мі–фа–соль–фа–мі–ре–до)	«Ой у лузі калина» (мі–фа–соль–фа–мі–до–ре)	різні
16	«Грицю, Грицю, до роботи» (ре–мі–фа–ре–до)	«Грицю, Грицю, до роботи» (ре–мі–фа–ре–до)	однакові
17	«Ой на горі два дубки» (до–ре–мі–фа–мі–ре–до)	«Ой на горі два дубки» (до–ре–фа–мі–ре–до)	різні
18	«Пісня про рушник» (ре–фа–мі–ре–до)	«Пісня про рушник» (ре–фа–мі–ре–до)	однакові
19	«Дитяча пісенька “Ку-ку”» (мі–фа–мі–ре–до)	«Дитяча пісенька “Ку-ку”» (мі–фа–мі–фа–до)	різні
20	«Добрий день, мамо!» (до–ре–мі–фа–мі)	«Добрий день, мамо!» (до–ре–мі–фа–мі)	однакові

Додаток В

Бланк оцінювання інтонування за методикою Золтана Кодая (Kodály Singing Tests)

Прізвище, ім'я учня: _____

Вік: _____ Клас: _____ Дата: _____

Педагог-дослідник: _____

І. Завдання на спів звукоряду (до-до)

№	Завдання	Критерії (0–3 бали)	Бал
1	Спів звукоряду вгору (до–ре–мі–фа–соль–ля–сі–до)	Точність висоти, рівність звучання, плавність переходів	
2	Спів звукоряду вниз (до–сі–ля–соль–фа–мі–ре–до)	Збереження інтонації, опора дихання	

II. Завдання на спів звукосполучень

№	Звукосполучення	Критерії (0–3 бали)	Бал
3	мі–ре–до	Чистота інтонування, ладова послідовність	
4	соль–мі–до	Контроль інтервалів, стабільність фонації	
5	ля–соль–мі–до	Точність звуковисотних співвідношень	

III. Завдання на сольмізацію (sol-fa)

№	Завдання	Критерії (0–3 бали)	Бал
6	Спів короткої фрази (do–mi–sol–mi–do)	Точність висоти, збереження ритму	
7	Спів короткої фрази (sol–fa–mi–re–do)	Ладовідчуття, правильність складів	
8	Виконання вправи з ручними знаками	Координація руху і висоти звуку	

IV. Додаткові спостереження педагога

Параметр	Опис показника	Оцінка (0–3)	Коментар
Чистота інтонування	Стійкість звуковисотності		
Фонаційна стабільність	Контроль дихання і звучання		
Виразність і природність співу	Емоційність, м'якість подачі		

ПІДСУМКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Показник	Бал
Загальна кількість балів (макс. 30)	
Рівень розвитку інтонування: ☐ низький (0–10) ☐ середній (11–20) ☐ високий (21–30)	

ПРИМІТКИ ПЕДАГОГА
